

PENGEVIRKE

Tidsskrift for ny bankkultur – Utgis av Cultura Bank og Merkur

nr. 3 · 2009

Gaiauniversitetet

Tenk med hjertet

Grunnforskningens vilkår

Gavers betydning for samfunnet

Tema:

Innovasjon, gavepenger,
fri forskning

Krisen gir muligheter

Av Henrik Platz

Gjennom tre–fire årtier har økologer, grasrota, forelesere, forskere, politikere, filosofer, økonomer, bankfolk og mange andre forsøkt å forandre verden i en mer bærekraftig retning. Likevel snakker klimaeksperter og økologiske økonomer ofte for døde ører. Progressiv forskning blir kvalt i presset om å publisere i stedet for å oppdage og utvikle noe fundamentalt nytt.

Motstanden kommer frem i mange av artiklene i dette nummeret av Pengevirke. Motstanden viser hvor viktig det er å prioritere pengegaver til fri forskning og idéutvikling fremfor å la forskningsmidlene gå til små raske forbedringer av eksisterende løsninger.

Men krisetegn og motstand kan samtidig være en kilde til nytenkning. Kriser kan få oss til å våkne opp.

De kan sette i gang en ny bevissthetsutvikling og få oss til å finne på kreative ting i hverdagen som kan skåne miljøet og gi oss glede. Det vitner lesernes mange miljøtips om i dette nummeret.

I neste nummer feirer vi Pengevirkes 10 års jubileum som tidsskrift for en ny bankkultur. Her vil vi sette fokus på den skandinaviske og internasjonale bankbevegelsen, som arbeider for en bærekraftig utvikling. Samtidig vil vi oppfordre deg til å komme med din mening om Pengevirke.

Hva er bra og hva er mindre bra? Er vi kritiske nok? Er det temaer vi burde ta tak i?

Har du gode ideer som kan forbedre bladets innhold? Så send gjerne forslag og kommentarer til redaksjonen!

I Merkur sker udlån på baggrund af såvel økonomiske som etiske, sociale og miljømæssige vurderinger. Ved at finansiere projekter ud fra disse kriterier ønsker Merkur at påvirke samfundsudviklingen i en bæredygtig retning. Mange af Merkurs låneprojekter har inspireret andre og givet impulser til videre udvikling. Merkur ønsker således med sit virke at række udover den umiddelbare finansiering og virkeliggørelse af konkrete initiativer. Omkring 15.000 privatkunder, virksomheder, foreninger og institutioner har på dette grundlag valgt at benytte Merkur som deres pengeinstitut. I kraft af udlånspolitikken får Merkurs indlånere yderligere mulighed for at øremærke opsparingen til særlige formål, f.eks til økologisk eller biodynamisk jordbrug, økologisk byggeri, vedvarende energi, bæredygtig produktion og handel, økosamfund og bofællesskaber, frie skoler og børnehaver, institutioner for social omsorg, kunst og kulturel virksomhed. Merkur har i øjeblikket en balance på ca. 1,4 mia. kr. Af det samlede udlån udgør de almennyttige, samfundsgavnlige projekter hovedparten. De øvrige udlån er til private – fortrinsvis til boligformål.

Merkur har afdelinger i Aalborg, Århus, Odense og København.

Merkur, Vesterbrogade 40, DK-1620 København V,
Tlf. +45 70 27 27 06,
merkurbank@merkurbank.dk, www.merkurbank.dk

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskytterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egennytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Spesielt kan også nevnes samarbeidet med det europeiske garantifondet (EIF), om en garantiordning for etablerere og småbedrifter. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura har en balanse på ca. 380 mio. Nok. Det er 16 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

Innhold

Smånytt

4

Tema: Innovasjon, gavepenger, fri forskning

6

Klimaproblemer og velferd
krever økonomisk omstilling og innovasjon

6

Nanoteknologi
– uante muligheter og uoverskuelig risiko

8

Grunnforskningens vilkår – en frontlinjeberetning

10

Vinnerne av konkurransen
om beste miljø- eller gjenbrukstips

12

Komplett sirkulasjon

13

Kan man eie en ide?

14

Gavers betydning for samfunnet

16

Formuesforvaltning og Filantropi

18

Gaiauniversitetet vil forandre verden

20

Økonomer med fokus på miljøansvar og humanistiske verdier:
Kenneth Ewart Boulding

22

Nytt fra Cultura

24

Tenk med hjertet

28

Aktuelle bøker

29

Kommentar: Verden må forandres, men hvordan?

34

Smånytt

Folkelig klimamesse setter fokus på bedrifters klimaansvar

Innrett huset ditt med økologi og energiriktige el-artikler. Kjøp en bil som sparer på CO₂-utslippet. Og velg en bank som innarbeider bærekraft i sine produkter.

Bedrifter kan noe som ingen andre kan. De kan skape produkter som gjør det lettere for forbrukeren å leve klimariktig. Derfor spiller de en viktig rolle i prosessen med å finne løsningene på klimaproblematikken.

På den folkelige klimamessen Copenhagen Climate Exchange, som finner sted i København den 3.–6. desember, møtes selskaper fra hele verden for å vise sine produkter og utveksle erfaringer. Også Merkur er representert og vil gjøre oppmerksom på at penger er et redskap som kan brukes bevisst til å utvikle samfunnet i en bærekraftig og klimavennlig retning. Utover danske og utenlandske virksomheter deltar en lang rekke organisasjoner, kommuner og vitenskapsfolk fra hele verden. Messen byr også på sang, musikk og teater.

Formålet med The Copenhagen Climate Exchange er å vise at uansett hva politikere beslutter på Klimatoppmøtet i København (7.–18. desember 2009) er det mye vi kan gjøre for å redusere klimaendringene – både som enkelt individ, by, kommune, organisasjon og bedrift.

Messen arrangeres av Danmarks Naturfredningsforening. Reserver en stand og les mer på www.cphco2009.dk.

CPHCO2009

THE COPENHAGEN CLIMATE EXCHANGE 2009

Matvarepris til Thise Meieri

Dagbladet Børsens matvarepris har i år gått til det økologiske Thise Meieri.

Hvert år deler Børsen ut en matvarepris, hvor fokus er lagt på hverdagsprodukter fra supermarkedene. I år er hovedprisen gitt til Thise Meieri med følgende ord fra matminister Eva Kjer Hansen:

– En anerkjennelse av meieriets utrettelige arbeid for å levere meieriprodukter av høyest mulig kvalitet. En innsats som gang på gang har båret frukter og gjort Thise til muligens vårt fremste eksempel på de gode, gamle meieritradisjonene, skriver Børsen.

I alt 200 produkter har passert gjennom blindsmakingstestene. Kun ni produkter fikk i år det blå stempellet av kokkepanelet.

Thise Mejeri har vært kunde i Merkur gjennom en lang årrekke.

Les mer: www.thise.dk

Årets mest bærekraftige bank

Triodos i Nederland er tildelt Financial Times' *FT Sustainable Banking Awards*.

Triodos driver bankvirksomhet etter mange av de samme prinsippene som Merkur og Cultura Bank. Banken har kontorer i UK, Nederland, Belgia, Spania og Tyskland.

Les mer på www.ftconferences.com/sustainablebanking og www.triodos.com

Triodos **Bank**

Korrupsjonsjeger lover etikk-satsing i EU-parlamentet

Av Bjørn Lønnum Andreassen

Travel nyvalgt til EU-parlamentet og på jakt etter finansskurker på Island til tross, Eva Joly deltok da det i sommer ble arrangert konferanse for etiske banker i Europa, og hun lovet å åpne konto.

Den norsk-franske juristen Eva Joly er mest kjent for jakt på korrupsjon i oljeselskapet Elf. I 15–20 år har hun visst hvor langt unna vi er etisk holdbarhet i finansverden, og dette skyldes at lovgivningen åpner for uholdbarheter.

– Tre milliarder dollar er betalt ledere i bonus samtidig som bankene har gått dårlig. Det er lovlig, men uetisk. I USA får bankledere 15 prosent av overskuddet, det er også lovlig men uetisk. Vi er ledet til å tro at lederne er så viktige at vi må betale så mye, men dette er en del av finanskrisen – slo Joly fast.

Eva Joly er hyret av islandske myndigheter for å undersøke om økonomisk kriminalitet har bidratt til Islands dype finansielle krise. Hun er opprørt over at det internasjonale pengefondet IMF krever for stram tilbakebetaling, etter å ha reddet de 350 000 menneskene på sagaøya med store lån.

Skatteparadis og multinasjonale firmaer fikk også gjennomgå. – Juridiske strukturer i skatteparadis muliggjør at kriminelle setter av penger, strukturene muliggjør korrupsjon. Så lenge vi tillater dette systemet, vil det fortsette – sa Joly.

Joly skal sitte for Frankrike og partiet Europe Écologie i EU-parlamentet, og lovet å jobbe hardt for mer etikk i finanssektoren. Hun ble av konferansen oppfordret til å samarbeide med de etiske bankene om å mobilisere til endringer.

25 banker fra 13 land i Europa er med i Det europeiske forbund av etiske og alternative banker og finansinstitusjoner FEBEA (Fédération Européenne des banques Ethiques et Alternatives).

„Jeg fikk ikke gjort nok som dommer og må bli politiker“, sa Eva Joly til daglig leder i Cultura Bank –Lars Hektoen
Foto: Bjørn Lønnum Andreassen/Cultura Bank

Spar penger ved å hjelpe klimaet

Den nye web-portalen Energisparebolig.dk viser hvordan du kan spare mye penger på varme og elektrisitet i huset og dermed redusere CO₂-utslippet.

På Energisparebolig.dk får du hjelp til å isolere effektivt, optimalisere vinduene og velge fornybare energiformer som jordvarme og solvarme. Samtidig kan du regne ut hvor mye forbedringene koster og hvor mye du kommer til å spare på energiforbruket.

Energisparebolig.dk er en del av Klima- og Energiministeriets klimakampanje ‘1 tonn mindre’, hvor danskene oppfordres til å redusere sine CO₂-utslipp

ved å velge klimariktige løsninger i hverdagen.

Sjarmerende gjenbruk

Ellen Dyrop og Hanna Kristinsdottir har laget en bok for den som liker å gå på loppemarkeder og som er glade i å samle på saker og ting, og som vil ha inspirasjon til hvordan gamle gjenstander kan få nytt liv. Her er mange tips til gjenbruk av blant annet broderier, blonder, porselen og kjøkkenredskaper.

Og mange av tipsene går ut på å bruke tingene helt annerledes enn de er tenkt – for eksempel å bruke en porselenstallerken som speilramme, lage lysekrone av mormors tekopper eller legge tapet på gulvet.

Boken passer for den som er litt fingernem og er opptatt av hobby, dekorasjon og interiør.

Ellen Dyrop og Hanna Kristinsdottir: Sjarmerende gjenbruk, Gyldendal, ISBN 788-205385023

Klimaproblemer og velferd krever økonomisk omstilling og innovasjon

Søren Dyck-Madsen fra Det Økologiske Råds sekretariat er klar når han skisserer opp kravene til politikerne før FNs klimatoppmøte i København i desember. Vi SKAL investere grønt, langsiktig og forebyggende. Eller vi må gjøre om på alt på veldig kort tid, når det dyptliggende alvoret bak krisene viser seg

Tekst og foto: Søren Dyck-Madsen, Det Økologiske Råds sekretariat

Vi skal spare energi. Vi skal skifte fra fossilt brensel til fornybar energi. Det er nødvendig av hensyn til klimaet, men også fordi lagrene av både olje, kull og naturgass tar slutt om rimelig kort tid. Med økende verdensbefolkning og velstandøkning i land som Kina, blir etterspørselen etter de resterende brenslagrene større. Prisene vil stige voldsomt, og land vil konkurrere eller kanskje til og med gå til krig for å skaffe seg adgang til den siste oljen.

Politikerne tuller

Men verdens politikere forhandler fortsatt som om klimaet var en handelsavtale. De prøver å gripe flest mulig fordeler til seg selv samtidig som de ønsker minst mulig forandringer. Mange politiske partier og regjeringer er redde for å stille krav til befolkningen og til bedrifter. En aktiv omstillings- og innovasjons-politikk kan gi konflikter og skremme bort velgere. Derfor er for eksempel de store 'bankpakkene' verken særlig grønne eller fremtidsrettede.

Det er viktig at hele befolkningen bidrar. Både fordi vi selv kan gjøre en forskjell. Men spesielt for å vise de regjerende politikerne at det faktisk ligger stemmer i å handle. Vi bygger ikke en langsiktig forandring i energiforbruket og energisystemer på at de 'riktige' handlingene er privatøkonomisk dyrere enn de 'gale'. I lengden

må det skapes politiske rammer slik at privatpersoner umiddelbart velger bærekraftige alternativer, fordi det vil være enklest og billigst for dem.

Mot det energieffektive samfunnet

Det skal kun være tillatt å oppføre energieffektive bygninger. Eksisterende bygninger skal renoveres til maksimal standard. Transporten skal elektrifiseres. Elbiler skal være billigere enn bensin- og dieslbiler. Offentlig transport skal forbedres. Energiproduksjonen skal reduseres gjennom å fjerne energiutslipp og den skal gjøres fornybar. Det skal kun være tillatt å selge de energimesig beste apparater og produkter. Energiproduksjon og energiforbruk skal henge bedre sammen. Skattesystemene skal belønne miljøvennlige handlinger og de skal straffe sløseri og bruk-og-kast mentalitet. Bankene skal motiveres til bærekraftige utlån.

Vi skal begynne på omstillingen mot det energieffektive samfunn. Markedet trekker globalt mot energi- og ressurseffektivitet. Kineserne har forstått det. Amerikanerne har først nå begynt å tenke tanken. Mens EU er i ferd med å innse at svaret på globaliseringen ikke er markedsbeskyttelse, men innovasjon under hensyn til klima, ressurser og økonomi.

De nordiske regjeringene må sikre investeringer til kontinuerlig og rask innovasjon, som skal fastholde konkurranseevne og inntjeningsvne i bedriftene – og dermed velferdsmodellen vår. Ambisiøse krav på de nordiske hjemmemarkedene skal sikre avsetning for de nyutviklete energieffektive produktene, som videre kan gi nordisk inntjening via eksport.

Skremmende konsekvenser

Menneskeheten har kun vært på kloden i geologisk kort tid, og har i løpet av den tiden opplevd ganske små endringer i det globale klima. Vi har derfor bosatt oss i klar forventning om at den nåværende tilstanden vil fortsette

Forhandlingene frem mot klimatoppmøtet i København, – som ber UNFCCC-møtet Bonn II – juni 2009 – går alt for langsomt i forhold til klimaproblemene størrelse og konsekvenser.

i tusener av år fremover. Paradoksalt nok har vi også innrettet oss med en levemåte med massive ekstra utslipp av drivhusgasser, som forandrer klimavilkårene dramatisk i løpet av relativt få år. Lykkes vi ikke å avverge de menneskeskapte klimaforandringer kan vi se frem til en verden med store forandringer i rammebetingelser

I verste fall vil verdenshavene stige med flere meter pr. århundre, - og det vil vare i flere århundrer. Øysamfunn vil oversvømmes, og de av verdens storbyer som ligger ved havet eller ved elvebredder vil oversvømmes. Vi vil se at dette forsterkes av økende ekstreme vær fenomener. Voldsomme stormer kan dannes ved vanntemperaturer på over 27 grader, noe som vil bli mer alminnelig. Ørkenene vil spre seg og ramme mange tropiske og subtropiske storbyer.

Temperaturøkninger vil ødelegge landbruket for milliarder av mennesker. For eksempel vil elvene som fødes i Himalaya tørke ut om sommeren og gjøre det mye vanskeligere for de opp mot to milliarder mennesker som lever her å dyrke maten de lever av i dag. Ekstrem varme vil kunne gjøre fysisk arbeid langs ekvator umulig i store deler av året. Krieger og konflikter vil mangedobles. Flyktningepresset vil bli enormt.

Anerkjente vitenskapsfolk som professor Schellnhuber fra Potsdam Institut for Klimaforskning sier at om vi

ikke finner en løsning på klimaproblemene nå, kan temperaturen stige opp til 6 grader i dette århundret. Da kan kloden kanskje bare ernære 1 milliard mennesker, mens FN forutser at vi vil være 9 milliarder mennesker i 2050.

Det koster kun 1 % av verdens BNP

Fordeelene er enorme ved å løse problemene nå sett i forhold til konsekvensene av å ikke løse dem. Sir Nicholas Stern gjorde dette klart med sin banebrytende rapport til den britiske regjeringen for et par år siden. Det anslås at det vil koste ca. 1 % av verdens BNP å forebygge klimaforandringene i dag, men 5–20 % hvis vi ikke foretar oss noe nå. Har vi råd til å vente?

Les mer om klima:

- www.cop15.dk – Klimakonferansens offisielle hjemmeside
- www.92grp.dk – 92-Gruppen – Forum for Bærekraftig Utvikling
- www.ecocouncil.dk – Det Økologiske Råd

Oversettelse av billedtekst: Elbiler skal være billigere enn bensin- og dieslbiler og kunne lades opp når det er rikelig med elektrisitet – bl.a. om natten og midt på dagen.

Nanoteknologi

– uante muligheter og uoverskuelig risiko

Et nei til nanostoffer fra økologene vil være et sterkt signal til forbruker og politikere

Av Klaus Loehr-Petersen, prosjektleder i Foreningen for Biodynamisk Forbruk, medlem av Merkurs styre

Gi sofaen et nanobelegg, så rødvin og kaffe ikke setter flekker. Bruk bilpleiemidler med nanostoffer, så vann og smuss preller av. Mal stallgulvet med nano-maling, så blir det lettere å holde rent. Kjøp sokker med nano-partikler mot sure tær. Velg et kjøleskap med nano-sølvbelegg mot bakterier og spar rengjøring.

Vidunderlige nye verden med nanoteknologiske stoffer er ikke fremtid, men nåtid. De nye stoffene kan hjelpe forbrukerne med flere 'selvrensende' og hygieniske midler, som vil lette hverdagen vår og spare tid, vann og såpe. For landbruk og mange typer virksomheter er det mange arbeidstimer å spare, og miljøet slipper for store mengder rengjøringsmidler.

Blant forskere innen mange fagretninger, ikke minst tekniske og medisinske, er det store forventninger til hva man kan fremstille og utrette med nanoteknolo-

„Med grunnstoffer i nanostørrelse er det mulig å 'bygge' helt nye stoffer med hittil ukjente egenskaper.“

giske materialer. Her er uttrykket at „bare fantasien setter grenser“ meget passende. Det er en utbredt begeistring blant forskere og teknikere over at det er mulig å fremstille helt nye stoffer med strukturer og egenskaper som man ikke kan med de stoffene vi kjenner fra naturen og fra tradisjonell materialkjemi. Med nanoteknologien

er det åpnet for en helt ny verden av muligheter. Kun meget få har tatt seg tid til å gjøre oppmerksom på at det også kan medføre uønskede konsekvenser for natur og mennesker.

En dverg med en kjempestor skygge

Det avgjørende nye ved nanoteknologien er stoffenes størrelse. Nano er gresk og betyr dverg. Nano-stoffene

er mindre enn 1 milliardtedel av en meter. De kan fremstilles av mange forskjellige materialer, for eksempel sink, sølv, titan og karbon.

Med grunnstoffer i nanostørrelse er det mulig å 'bygge' helt nye stoffer med hittil ukjente egenskaper. De nye nanostoffene kan skreddersys til å kunne løse tekniske og medisinske problemer stort sett uten stoffmengde. Det betyr at man for eksempel kan lage stoffer som kan trenge inn i organismer og celler og reparere eller bryte ned sykt vev, avhengig av situasjonen, uten at organismen kan forhindre det.

Det kunne umiddelbart se ut til at man ville være bra sær om man sier nei til de enorme fordelene ved å benytte de nye nanostoffene. Konsekvensene av et ja er imidlertid en helt uoverskuelig rekke negative virkninger for helsen vår og for miljøet. Nanopartiklene slites av overflatene de er smurt eller sprøytet på. De er så små at de kan trenge gjennom cellevev hos dyr og mennesker, med alvorlige skader til følge.

Kritiske forskere advarer for eksempel mot at visse nanopartikler kan skape samme ødeleggelser av lungevevet som asbest gjør, når de blir pustet inn fra midler til overflatebehandling av for eksempel en sofa eller til bilpleiemidler. Ikke minst er medarbeidere i virksomheter som arbeider med nanostoffer utsatte.

Naturen har allerede merket hva nanostoffer kan medføre: Danmarks Miljø Undersøkelser har konstatert at de kan redusere forplantningen hos regnorm og drepe mikroorganismer i jorden. Dette er to typer organismer som er avgjørende for en levende, fruktbar jord.

Hvis melken renner gjennom slanger som er behandlet med nanostoffer, eller kjøttet skjæres ut på en nanobehandlet benk, er risikoen stor for at forbrukere og personale får stoffene i seg. Ingen vil umiddelbart merke det, men det kan skje en oppsamling i organismen som har ukjente helsemessige konsekvenser.

Hvor er debatten om nanoteknologi?

Nanopartikler kan ikke samles sammen igjen hvis de først er spredt ut i miljø og mennesker, på samme måte som pesticider og manipulererte gener heller ikke kan det. Erfaringene fra de mange problemene med disse to 'fantastiske midler' burde få varselampene hos ansvarlige forskere, politikere og forbrukergrupper til å lyse. Det gjør de bare meget svakt.

Årsaken er sannsynligvis at nanostoffer raskt er blitt en del av hverdagen vår i form av praktiske og bekvemmelige produkter. Begrepet nano er nå et salgsargument. Dessuten har forskerne vært så opptatt av nano-medisins forside, at de har glemt at den kan ha en bakside. Samfunnet bruker mange millioner på å ligge i front i nanoforskningen. Derfor er det bare kommet meget få

og spredte advarsler fra den vitenskapelige verden.

Men nå begynner de å komme. Den nevnte advarsel om en mulig ny 'asbestkatastrofe' på grunn av nanopartikler har gjort et visst inntrykk. Pressen har ennå ikke riktig tatt tak i temaet. Det har derimot den biodynamiske sammenslutningen Demeter International. Ut fra forsiktighetsprinsippet forbyr Demeter-reglene bruk av nanoteknologiske stoffer i biodynamisk landbruk samt i bearbeiding og emballering. Også den største engelske økologiforeningen, Soil Association, har forbudt nanostoffer i produktene de sertifiserer.

Danske økologer har uttalt seg meget skeptisk angående bruk av nanostoffer, og de har etterlyst mer forskning på eventuelle skadelige virkninger. Fordi de danske reglene er statsregler som er underlagt EU's økologiregler, kan man ikke vedta regler i Danmark som er strengere enn EU's bestemmelser. Det blir nå drøftet hvordan man fra dansk side kan ta opp temaet om nanoteknologi i forhold til EU's økologiregler.

Et økologisk nei til nanostoffer vil være et sterkt signal til forbrukere, politikere, forskere og presse om forsiktighet og ansvarlighet. Den biodynamiske foreningen har ikke samme gjennomslagskraft, men vi forsømmer ingen anledning til å gjøre oppmerksom på problematikken.

Det er helt sikkert mange fordeler ved nanoteknologiske stoffer, men vi ønsker ikke at det primært er begeistrede forskere og dyktige forretningsfolk som setter dagsordenen. Til det er nanostoffene alt for farlige 'dverger' til å slippe løs uten kontroll.

„Naturen har allerede merket hva nanostoffer kan medføre: Danmarks Miljø Undersøkelser har konstatert at de kan redusere forplantningen hos regnorm og drepe mikroorganismer i jorden.“

Les mer om nanostoffer

På DMU, Danmarks Miljø Undersøgelser's hjemmeside www.dmu.dk/KemiGMO/Kemikalier/Nanoteknologi/ kan man lese at DMU i et internasjonalt samarbeid holder på med å undersøke hvilke nanostoffer som kan ha negative miljø- og helseeffekter, og hvordan det skal testes.

På Århus Universitets institutt for forskning i nanoteknologi, iNano, er det etter hjemmesiden å dømme langt mellom skeptiske røster. Et eksempel på hvor langt og avansert man er kommet med nanostoffer i matvarer, kan man lese på www.inano.dk/research/research-areas/nanofood/

Grunnforskningens vilkår – en frontlinjeberetning

Den såkalte forskningsfriheten, med røtter helt tilbake til renessansen, blør fra et åpent sår. Det er kuttet drastisk ned på midlene den enkelte forsker fritt har til rådighet. I stedet er forskeren henvist til å søke 'eksterne midler' fra statlige forskningsråd, EU-programmer og fra fond

Av Jens-Otto Andersen, Ph.D., agronom, forsker ved Biodynamisk Forskningsforening

Biodynamisk Forskningsforening har siden 1997 arbeidet med matvarers bildebyggende egenskaper. Dette arbeidet med matvarekvalitet kan illustrere de trange vilkårene for mange typer grunnforskning.

Kjernen i den biodynamiske forskningen er å undersøke matvarenes 'indre strukturer' og helhetsorienterte kvalitetsegenskaper. Egenskaper som strekker seg ut over kjemiske analyser av enkeltstoffer som mineraler, proteiner og vitaminer. De 'indre strukturene' undersøkes bl.a. ved hjelp av den såkalte biokrystalliseringsmetoden, hvor matvarenes bildebyggende egenskaper undersøkes (se boks). Flere undersøkelser peker på sammenhenger mellom bildenes 'helhetsgrad' og matvarekvalitet, for eksempel C-vitamin innhold. De økologiske og biodynamiske matvarene klarer seg her bedre enn de konvensjonelt dyrkede.

Skepsis og manglende prioritering

Biokrystalliseringsmetoden er i dag vitenskapelig dokumentert i et samarbeid mellom Kassel Universitet (D), Louis Bolk Institut (NL) og Biodynamisk Forskningsfo-

rening (DK), med Ph.D. – og doktorgradsavhandlinger. Det er gjort gjennom et utholdende arbeid og med støtte fra private fond spesielt. Oppgaven i fremtiden er å undersøke sammenhengene mellom matvarers bildebyggende egenskaper, deres ernæringskvalitet og sunnhetsverdi, spesielt i forbindelse med allergi og intoleranse.

Men det er vanskelig å skaffe midler til videre forskning. Biokrystallisering har røtter i det biodynamiske landbruket og blir møtt med en forståelig skepsis fra flere sider. Selv om fenomenet bildebyggende egenskaper vitenskapelig er dokumentert uavhengig av en biodynamisk tolkning ut fra 'livskrefter' og 'vitalitet'. Men utover dette har arbeidet vanskelige vilkår.

I Biodynamisk Forskningsforening forsøker vi å fremtidssikre forskningsarbeidet ved å kjøpe leide lokaler ved hjelp av gavemidler for markant å redusere de faste utgiftene. Det kan redusere det stadige presset for å finansiere og sette i gang nye prosjekter, før de pågående prosjektene er ordentlig avsluttet med formidling til både fond, vitenskapelige tidsskrifter og offentligheten.

Gruppen ved Louis Bolk Instituttet har nettopp blitt

Biokrystallasjon

Det er velkjent at økologisk/biodynamisk frukt generelt inneholder mer C-vitamin enn konvensjonelle, og at oppvarming over 90°C ødelegger C-vitaminene. Vitaminene svømmer dog ikke tilfeldig rundt i frukten, men inngår i fruktkjøttets komplekse strukturer. Ved biokrystallisasjon blir det synlig at bearbeidningsteknikker bak de såkalte konsentrat-produktene ødelegger fruktsaftens 'indre struktur' og for øvrig viser ut kvalitetsforskjellene som ellers ses mellom konvensjonelle og økologiske/biodynamiske fruktsafter. Konsentrert fruktsaft kan ikke danne 'helhetsbilder' ved biokrystallisasjon med metallsaltet kobberklorid og illustrerer begrensningen ved å deklare dagligvarer kun ut fra innholdsstoffene.

Biokrystallasjons-bilde av eplejuice, fremstilt av konvensjonelt dyrkede epler som er presset, filtrert, konsentrert og senere fortynnet med vann til ferdig salgsprodukt (COOP X-tra Æblejuice).

Biokrystalliserings-bilde av eplesaft, fremstilt av biodynamisk dyrkede epler som er presset og pasteurisert til det ferdige salgsproduktet (Beutelsbacker Æblesaft).

Jens-Otto Andersen deltar i det såkalte Triangel-samarbeidet med Kassel Universitet (D) og Louis Bolk Institut (NL) om utvikling og anvendelse av biokrystalliserings-metoden. Er medstifter 2001 av den internasjonale forskersammenslutningen FQH med fokus på forholdet mellom dyrkningsmetode og menneskets sunnhet. Foto: Flemming Platz.

sine. Kompasset dreier mot neste bevilgningsrunde og mot kommersielle suksesskriterier.

Vitenskapelige publikasjoner gir en løpende internasjonal dialog mellom forskere på et gitt område. Men i dag gjelder samtidig 'publish or perish' (publiser eller dø'). Publikasjonene på CV'en veier tungt ved bevilgninger. Forskerne orienterer seg derfor i økende grad mot kortsiktige problemstillinger, mot å imøtekomme involverte virksomheters interesser og mot å publisere artikler som kan skaffe nye bevilgninger ved neste bevilgningsrunde om 2–3 år.

Behov for fri forskning

Vårt politiske demokrati skal ubetinget ha innebygget et antall uavhengige instanser som holder øye med statsmaktens og forretningslivets omgang med loven. Bla. har ombudsmannen en slik uavhengig funksjon. Tanken går til Sokrates, som i det gamle Aten utfordret byens politikere med sine spørsmål. Han så seg selv som et vakttårn som skulle holde byen våken. På samme måte skal den styrte forskningen hele tiden balanseres av den frie forskningen, som stiller spørsmål ved dens dogmer, metoder og konklusjoner. Alternativt blir forskningen infiltrert av for mange andre interesser. I middelalderen het det at 'filosofien er teologiens tjenestepike'. Men ved renessansen ble den katolske kirkens makt brutt. En fritt arbeidende og tenkende vitenskap oppstod. Den samme vitenskap som i dag er i ferd med å bli tjenestepike i et annet hus.

Gi den frie forskningen gaver

Derfor denne oppfordringen til å støtte de mange initiativ som med store odds imot seg søker nye veier, innen for landbruk og matvareproduksjon, innenfor kulturelle og pedagogiske områder, innenfor energiområdet samt innenfor forskning og innovasjon. Her og nå ved å støtte Merkur Fondet og Cultura Gavefond, som møter disse initiativene med vilje og midler.

sagt opp fra utgangen av året, da den ikke passer inn i ledelsens strategi i forhold til nasjonale og EUs prioriteringer på området matvarekvalitet. Tilsvarende er gruppen ved Kassel Universitet under press for å publisere et visst antall artikler, noe som er en forutsetning for å kunne oppnå større statlige bevilgninger og bevilgninger fra EU.

På tross av goodwill fra private fond har de gjennomførte prosjektene generelt vært underfinansierte, uten tilstrekkelige midler til både å løse de relevante faglige spørsmålene og samtidig utarbeide vitenskapelige artikler. Samarbeidet nærmer seg dermed et kritisk punkt. På samme måte som en industribedrift eller et landbruk kan lide rentedøden, kan særlig gruppen ved Kassel Universitet langsomt lide 'publikasjons-døden'.

Forskningen styres i form og innhold

Erfaringen viser at det er relativt lett å styre både forskningens form og innhold. USA og Frankrike har lenge hatt denne måten å innrette forskningen sin på, og den er i dag en dansk realitet også. Det påvirker i stor grad forskernes holdning til bla. tidshorisonten i arbeidet, til samarbeidet med bedrifter og til vitenskapelige publikasjoner.

Styrken ved den styrte forskningen er raske fremskritt på prioriterte områder – pt. områder som bio- og nanoteknologi. Men ulempen er tap av kritiske, langsiktige perspektiv, og tap av viljen til å gå inn på ikke-prioriterte og kontroversielle områder. Samtidig 'retusjerer' eller direkte forfalsker forskerne i stigende grad resultatene

Les mer:

- FQH International Network for Food Quality and Health: www.organicfqh.org
- Biodynamisk Forskningsforening: www.biodynamisk-forskning.dk

Vinnerne av konkurransen om

Takk til danske og norske lesere for god respons på konkurransen. Vi hadde lovet 1000 kr i premie for beste tips, men etter å ha sett på de innkomne forslagene, fant vi ut at her måtte det deles ut to premier – en som gikk på miljøaspektet og en som gikk på kreativitet.

De to vinnerne er Kjeld John Ledet fra Danmark, som har kvittet seg med sitt søppelspann og satser på total resirkulering og gjenbruk av absolutt alt, og den andre er Anouk van den Bovenkamp fra Norge, som har funnet en meget original anvendelse av gamle LP-plater. Hun sendte inn flere forslag, og redaksjonens favoritt var Elvis-vesken. Disse vinnerne er ekstreme på hver sin måte – det er svært få som kan gjøre dem etter, men de er eksempler på at man med stor kreativitet og innsatsvilje kan få til det nesten utrolige. Begge vinnerne får 1000 kroner hver. Vi gratulerer!

Veske laget av 3 LP-plater

Anouk van den Bovenkamp, som får kreativitetsprisen, skriver:

„Jeg har alltid vært opptatt av miljø, og tenkt mye på hvordan man kan lage nye kule ting ut av gamle ting som ikke lenger blir brukt. Jeg fant ut at man kan lage mye kult ut av gamle LP-plater.

Jeg sender med noen bilder av de tingene jeg har laget. Min favoritt er vesken, som er laget av 3 LP-plater, inne i vesken har jeg brukt en bit av coveret.“

Et utvalg av de danske bidragene:

- Bo Skov Larsen samler opp vann fra vaskemaskinen og bruker til å skylle ned i toalettet – for 3 personer gir det en innsparing på 5.000–6.000 kr pr. år.
- Anne Thordorf har også samme ide til vannsparing, dessuten har hun laget nye dynetrekk av deler av gamle og har strikket ny hals og ermer til slitt islender.
- Mette Hansen har sendt oss bilde av en stilig lampe laget av en vaskemaskin-trommel.
- Jens Dam har pusset opp en gammel stol med maling og nytt trekk.

Og et utvalg av de norske:

- Signe Marie Kitt Nordhagen har sendt oss en artikkel om bruk av økologisk kjøkkenavfall som grunnlag for ‘superjord’ og gjødning til kjøkkenhager
- Jolien Perotti bruker gammelt sengetøy til å dekke til et område i hagen slik at ugresset ikke vokser uhemmet, og unngår dermed bruk av plast.
- Una Thoresen Dimola har laget smykker av gamle sykkel-slanger
- Florence Maquet har sydd katt av gamle T-skjorter, fylt med gamle ullgensere
- Robijne Verstegen har mange gode tips om å leve miljøvennlig i hverdagen.
- Marte Rostvåg Ulltveit-Moe har laget julekalender av single sokker.

beste miljø- eller gjenbrukstips

Vinner av Beste miljøtips

Komplett sirkulasjon

Av Kjeld John Ledet, Terapeut, healer, spirituell veileder, driver Begravelsesbyrået Ledet – et spiritielt begravelsesbyrå. Kunde i Merkur. Les mer på www.kjledet.dk

Ja, jeg har rett og slett kvittet meg med søppelkassene mine. Jeg har avtalt med søppeltømmeren at han godt kan la være å levere meg søppelsekker, for på den måten å ta skrittet fullt ut slik at den totale sirkulasjonen finner sted. Jeg har argumentert overfor kommunen for å slippe å betale renovasjonsavgift. Det gikk ikke. Men ingen kan tvinge meg til å bidra til søppelbilens ulekre innhold.

Hva gjør jeg så med søppelet mitt? Jeg sørger for at alt sammen kan gjenbrukes. Jeg separerer tingene fra hverandre, slik at for eksempel metall og plast kan leveres på gjenbruksstasjonen i hver sin container. Det innebærer også at emballasje vaskes før jeg leverer det videre til det rette stedet.

Kommunen påstår at det vil være en god del restavfall som av hygieniske årsaker skal i søppelsekken. Men for mitt vedkommende er svaret „NEI“! „Jamen, hva med kjøkkenavfall“? Jeg lever som veganer. Alt kjøkkenavfall er derfor plantebasert, det kan komposteres og det tiltrekker ikke skadedyr.

Jeg tenker kategorisk og konsekvent på at alt skal kunne skilles fra hverandre til videre gjenbruk. Jeg må allerede tenke meg om når jeg gjør innkjøpene mine. Jeg kjøper ikke den nye kjøkkenbordsplaten i laminat, men den av rent tre. Jeg kan ikke komme på tanken engang om å kjøpe nye takrenner av plast eller gulvbelegg av vinyl. For begge deler er laget av PVC, som er et svært forurensende materiale som til syvende og sist er noe søppel som det ikke er mulig å kvitte seg med.

Moderne kjøkkenkluter av kunststoff inneholder mykgjørere (phthalater), som ødelegger vannmiljøet

vårt. De er skadelige for vårt eget indre miljø, de er kreftfremkallende og de er et problem for fruktbarheten vår. Jeg foretrekker derfor kjøkkenkluter av bomull, som til slutt kan ende sine dager i komposten. Hvis det er mulig, kjøper jeg produkter som er emballert i glass eller metall fremfor i plast, som selv om det kan gjenbrukes, også inneholder mykgjørere.

Men til gjenbruk hører det med at vi ikke kaster tingene våre ut bare fordi de er 10 ½ år gamle og 'håpløst umoderne'. Så lenge tingene fungerer etter hensikten, hvorfor skal vi da kaste dem? Det innkjøpte produktet har knapt nok forlatt butikken før en enda mer smart modell blir introdusert.

Andre kan bli ytterst provoserte av at noen driver det så langt som det jeg gjør. De kan mene at jeg er en fæl fanatiker. Derfor er det viktig å innse at du ikke skal gjøre dette for å være verken det ene eller det andre. For i tilfelle vil det bli for belastende med andres projeksjoner. Du skal gjøre det fordi du selv har gjort deg noen personlige erfaringer som virkelig teller tyngre enn andres fordømmelse. Gjør det klart for deg selv at om andre har problemer med ditt valg, så er det deres problem. Og vær bevisst på at andre ikke nødvendigvis har gjort de samme erfaringene som du har. Og derfor treffer de andre valg.

Jo mer du tar ansvar, jo mer fri blir du. Det fremmer ikke kun ditt eget velbefinnende. Du sår noe kjærlig, og du vil derfor også få anledning til å høste noe kjærlig. På samme måte som det avlaster den kollektive lidelsen for mennesker og dyr, som vi alle har del i.

Kan man eie en ide?

Hvis alle ideer er frie vil hvem som helst kunne plukke dem opp og videreutvikle dem. Det vil utvilsomt gi en langt raskere utvikling innen forskningen og bidra til et rikere samfunn. Men hvem skal da finansiere forskningsarbeidet?

Av Arne Øgaard

I dag er det slik den som har en ide til et nytt produkt kan ta patent og tjene store penger. Det kan være et gode for den som har ideen, men det er ikke sikkert at det er en fordel for samfunnet.

TRIPS avtalen ble undertegnet den 15. april 1994 i Marrakech. TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights) er en internasjonal avtale for beskyttelse av patenter og opphavsrett. I følge den amerikanske økonomen Joseph E. Stiglitz var hensikten med avtalen at USA og andre avanserte industristater skulle tvinge andre land til å anerkjenne deres interesser. I boka Globalisering som virker (Pax 2008) har han gitt en grundig drøfting av de problematiske sidene med denne avtalen.

I det øyeblikket den var undertegnet var legemiddelindustrien sikret store inntekter, samtidig som tusenvis av AIDS-syke ble dømt til døden ved at de ble fratatt muligheten til å kjøpe billige medisiner. Først noen år senere ble det innført en regel om tvangslisenser. Ved omfattende epidemier ble det lovlig for andre land å lage kopimedisin, og da viste det seg mulig å lage AIDS-medisiner til en brøkdel av hva de amerikanske selskapene tok. Det var derimot ikke lovlig for et land å selge slike kopimedisin til et annet, og det fattige Botswana hvor en tredjedel av befolkningen var rammet av HIV-AIDS, ble nektet å kjøpe fra Sør-Afrika. Mange i den internasjonale opinionen

opplevde dette som urimelig, men Bush-administrasjonen strittet lenge mot å tillate slik handel, først etter et sterkt internasjonalt press ga de etter ved Cancunmøtet i 2003.

Legemiddelindustriens argument for å opprettholde de høye prisene var at den trenge penger til forskning. Men Stiglitz kritiserer dem for å bruke mye penger på

markedsføring og utvikling av kosmetiske produkter og at det forskes lite på medisiner som kan avhjelpe de store problemene i den tredje verden som tuberkulose, malaria og sneglefeber (schistosomiasis).

Hva er nytt?

Det å ta ut et patent kan i seg selv være problematisk. Et spørsmål er hvor store endringer det må gjøres på et eksisterende produkt før det kan kalles nytt? Bak en ny medisin kan det ligge mye offentlig finansiert

grunnforskning. Mange kan ha bidratt, og hvorfor er det da bare den som gjør de siste endringene som skal få hele fortjenesten? Spesielt ille er det når legemiddelfirmaer henter medisinplanter som lenge har vært brukte i ulike former for folkemedisin og hevder at de har patentrettigheter på disse. Vi vet jo at det samme også skjer i jordbruket. Dette er en viktig problematikk som ikke skal drøftes videre her, men den norske forskeren Regine Andersen har gjort en stor innsats på området.

Gavepenger

Stiglitz drøfter ordninger med garanterte oppkjøp og med et innovasjonsfond som rikelig belønner de som fremkommer med noe nytt. Myndighetene i et land vil selv kunne tjene på å finansiere den medisinske forskningen. I mange land er det jo de som betaler for

en stor del av medisinene. I andre land er det forsikringsselskapene som betaler og som derfor burde gi penger til forskningen.

Stiglitz påpeker også at når landene i den tredje verden får produsere medisiner til selvkost, vil industrilandene yte bistand uten å bekymre seg for om pengene blir misbrukt.

„Ved omfattende epidemier ble det lovlig for andre land å lage kopimedisin, og da viste det seg mulig å lage AIDS-medisiner til en brøkdel av hva de amerikanske selskapene tok.“

Stiglitz ser altså gavepenger som en alternativ mulighet til forskningsutvikling, men uten at han utreder dette grundig. Dette vil også gjelde på andre områder enn det medisinske, fri flyt av ideer gir størst innovasjon.

Ideer tilhører fellesskapet

Marie Curie tok ikke ut patent på prosessen med å anrike uran til tross for at dette ville gi henne og hennes etterkommere enorme inntekter. Hun mente at dette var en oppdagelse som tilhørte menneskeheten. Bak enhver ide er det alltid mange som har bidratt med impulser, det kan ha vært skolelærere, andre kolleger osv. Hvis den enkelte forsker hadde levd isolert ville neppe noe nytt ha fremkommet. Ut i fra et slikt perspektiv tilhører enhver ny ide fellesskapet. Men i dag er det ikke slike tanker som preger industrien. I en økonomi hvor avkastning til investorene er et hovedmål, ser vi at industrilederne og deres lobbyister kjemper en aggressiv kamp for å sikre seg best mulige patentrettigheter.

Dette er et komplekst område, men Stiglitz har påpekt en rekke svakheter ved dagens ordninger med patenter og opphavsrett. I hvilken grad de kan avskaffes vil avhenge av om det kan utvikles tilfredsstillende ordninger med gavepenger til alle former for skapende virksomhet.

„Bak enhver ide er det alltid mange som har bidratt med impulser, det kan ha vært skolelærere, andre kolleger osv.“

Gavers betydning for samfunnet

Gaveøkonomi er en egen kategori innenfor økonomien. Den fortjener mer oppmerksomhet både fra økonomer og fra individer og bedrifter. Gaver gir nemlig betydelig avkastning på lang sikt

Av Lars Pebrson, administrerende direktør i Merkur

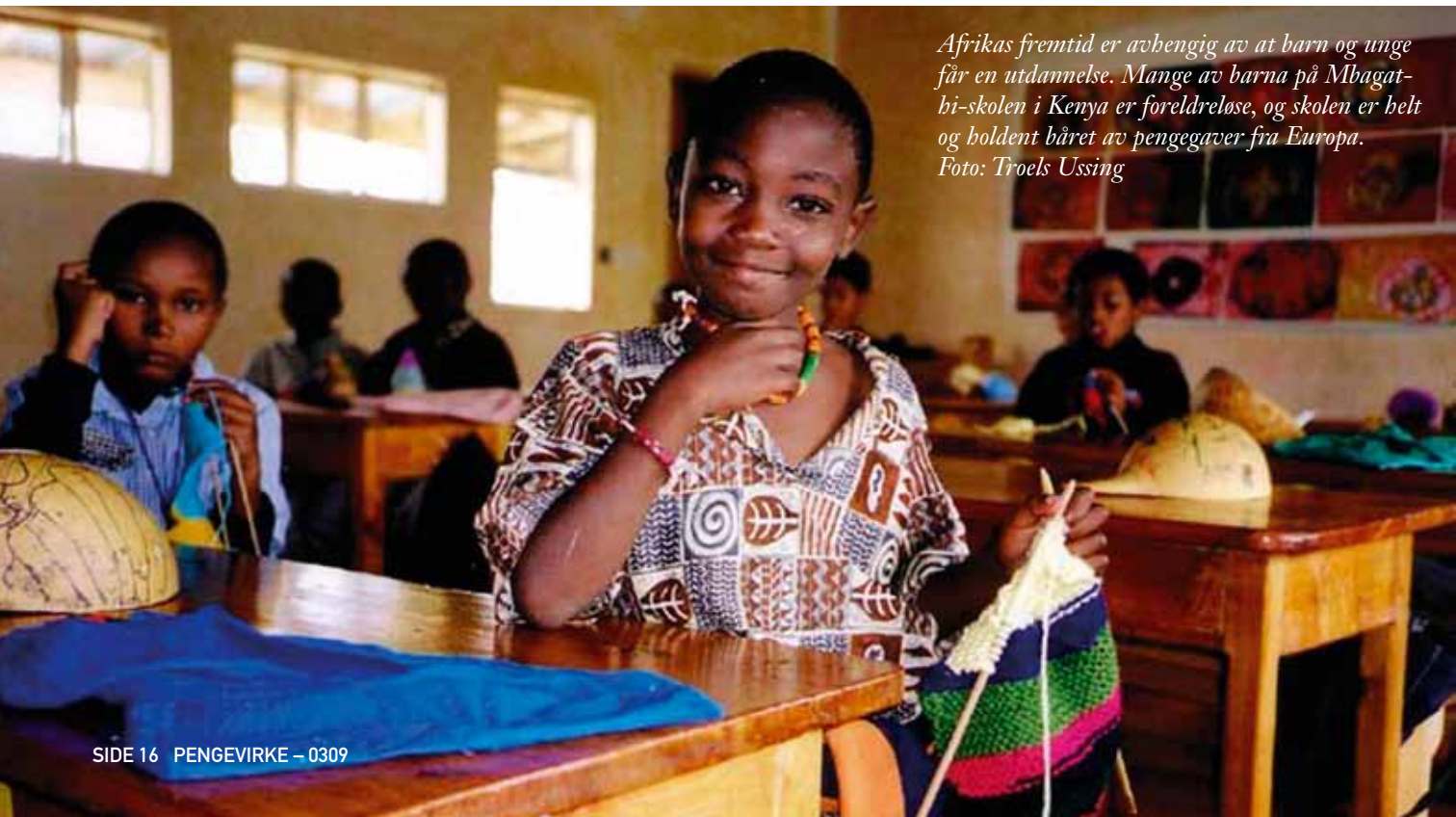
Det finnes i utgangspunktet tre ulike måter som vi kan sette penger i arbeid på i den samfunnsøkonomiske prosessen. Vi kan oppfylle behovene våre ved å kjøpe varer eller tjenester. Vi kan utsette behovene våre og i mellomtiden overlate pengene til andre som lån eller investering. Eller vi kan avstå helt fra å dekke våre egne behov og forære pengene til andre.

De to første måtene snakker vi mye om. Det offentlige rom er fylt med reklame som minner oss om de behovene vi (kanskje) har. Og på det makroøkonomiske planet er forbruket en helt avgjørende størrelse. Alt går i stå om forbrukerne, enten av nødvendighet eller i et anfall av ettertenksomhet, reduserer forbruket. Politikerne nærmest bønnfaller befolkningen om å bruke penger, nærmest uansett på hva.

Sparing, lån og investering er også essensielle emner. Har vi midler til overs er vi oppdratt til at de skal 'arbeide', slik at pengene skal bli enda flere. Stor kreativitet

er utvist særlig de siste tre årtiene på å finne opp mer og mer innviklete måter å investere på, anonymt og løsrevet fra den reelle produksjons- og forbruksøkonomien. Finskrisen ble en brå oppvåkning, og en rekke illusjoner ble ganske så åpenlyse.

Den tredje måten – gavene – snakker vi ikke så mye om. Nok minner humanitære organisasjoner oss om at vår støtte er sterkt tiltrengt. Av og til omtales en særskilt handling eller gestus som et fond eller en virksomhet har utført. Og så er det naturligvis skatten. Gjennom denne stilles jo en del gavemidler til rådighet for flere ting. Men skatten er ofte upopulær. Stålsatte ideologer kjemper hardt for at fellesskapets midler skal reduseres, slik at økonomiske beslutninger i så høy grad som mulig skal treffes på individuelt nivå, noe som vil medføre at felles løsninger ikke er mulige. For eksempel i forbindelse med trafikkproblemer.

*Afrikas fremtid er avhengig av at barn og unge får en utdanning. Mange av barna på Mbagathi-skolen i Kenya er foreldreløse, og skolen er helt og holdent båret av pengegaver fra Europa.
Foto: Troels Ussing*

Gaver gir den største avkastningen

Gaver forbindes med gode gjerninger. De som gir gaver er i beste fall generøse, i verste fall naive. Å gi bort penger er litt dumt. Ikke nok med at selve gavebeløpet forsvinner. Det gjør også all den fremtidige avkastningen som kunne ha kommet ut av dem.

Men gaver er ikke almisser. Hever vi oss fra det personlige til det samfunnsmessige perspektivet, ser vi at gaver har uhyre stor betydning. Gavemidlene er faktisk de pengene som gir den største avkastningen – vel og merke avkastning som kommer mange eller alle til gode.

Funksjoner som forskning, utdanning og kultur er helt avhengige av frie midler uten krav om tilbakebetaling. Hvis en forsker får muligheten til, helt fritt, å tenke seg grundig om i noen år, er det en stor sjanse for at det vil komme mye ut av det. Kan hende en ny, epokegjørende oppdagelse. Slike oppdagelser er ofte ikke etterspurt i forkant. Hvis forskningens resultater på forhånd er definert og bestilt – slik som det dessverre er på moten for tiden – er resultatet for det meste mer magert, heller en form for finjustering av allerede kjent viten.

På samme måte gjelder det for utdanning. Vi stiller midler til rådighet for den oppvoksende ungdommen, slik at de skal få muligheten til å utforske evnene sine. Vi er helt avhengige av at det finnes kreativitet i fremtiden. Den avhenger av om vi våger å ha tillit til at det menneskelige potensialet kan ha mange positive avskygninger som alle kan bidra til fremtidens samfunn. Eller om vi også her på forhånd ønsker å definere og målsette mest mulig ut fra det stoffet som allerede er kjent, noe som vil ha som konsekvens at det tenderer mot mindre utbytte for samfunnet. Å stille gavemidler til rådighet handler derfor i stor grad om å gi frihet og å ha tillit.

Som samfunn og som virksomheter står vi på skuldrene til dem som var før oss. Fortidens gavemidler har bygget evner og viten som vi er helt avhengige av i dag. Den prosessen gjør oss alle rikere, og den må fortsette om samfunnet skal utvikle seg. Hvis vi definerer mer og mer som 'mitt', vil den felles rikdommen bli mindre. Man hører av og til en bedriftsleder si at for ham er „skatt en kostnad på lik linje med alle andre“. – Da er det noe han ikke har forstått!

Penger må kunne forsvinne meningsfullt

Her kommer vi til en annet perspektiv ved å gi gaver – nemlig at kapitalen så å si 'forsvinner' for giveren og ikke lengre kan gjøres til gjenstand for verken forbruk eller utlån/investering. Også denne delen av prosessen er nemlig viktig. Om det samles opp for mye overskudd, for eksempel i en virksomhet – og dette samtidig skjer i mange andre virksomheter – blir det vanskeligere og vanskeligere å finne meningsfulle investeringer å plassere pengene i.

Bedriftene begynner å vokse utover sine naturlige områder geografisk eller formålsmessig. Vi fanges i en forestilling om at virksomheter skal vokse og bre seg ut. Det oppstår konkurranse om å få lov til å kjøre an-

Arthur Granstedt, Ph.D. Biodynamiske Forskningsinstitutet i Järna i Sverige, arbeider utrettelig på å dokumentere at økologisk/biodynamisk landbruk binder langt mer CO₂ i jorden enn konvensjonelt landbruk. Hans stemme har stor betydning i klimadebatten, men er helt avhengig av at hans forskningsinstitutt mottar pengegaver utenfra. Foto: Henrik Platz

dre virksomheter, fast eiendom eller andre langsiktige aktiva. Dermed drives prisene på disse aktivitetene opp, noe som ikke minst er til skade for dem som ønsker å etablere noe nytt. Det fører før eller siden til at bolig- og aksjebobler sprekker. En vesentlig grunn til finanskrisen var faktisk at det var alt for mye kapital i omløp, på evig jakt etter avkastning.

Hvis vi som samfunn kan komme dit hen at det blir mer naturlig å gi bort en del av overskuddet, som privatperson eller som bedrift, vil vi faktisk oppnå flere ting. Vi blir bedre rustet til fremtiden. Tenk hva som kunne oppstå av muligheter om vi forsket mer på de store problemstillingene verden står overfor, og hvor det ikke står et kjøpekraftig marked og venter kort vei lengre frem? Vi styrker også det felles nivået i samfunnet som vi som individer er så avhengige av. En mer realistisk og nøktern sans for fordeling mellom individ og fellesskap vil kunne vokse frem. Samtidig vil vi bli mindre eksponerte for bobler i økonomien og vi blir mer realistiske i forhold til å kunne se hva som reelt skaper verdi. Mindre 'vekst for vekstens skyld'.

Formuesforvaltning og Filantropi

Formuesforvaltning AS forvalter formuer for privatpersoner og institusjoner. For investorer som ønsker sosial avkastning tilbyr de filantropisk rådgivning med fokus på sosialt ansvarlige investeringer. Eiere og medarbeidere har sammen etablert Et Rikere Liv, en allmennyttig stiftelse som skal bidra med finansiell, strategisk og operativ støtte til gode samfunnsnyttige prosjekter

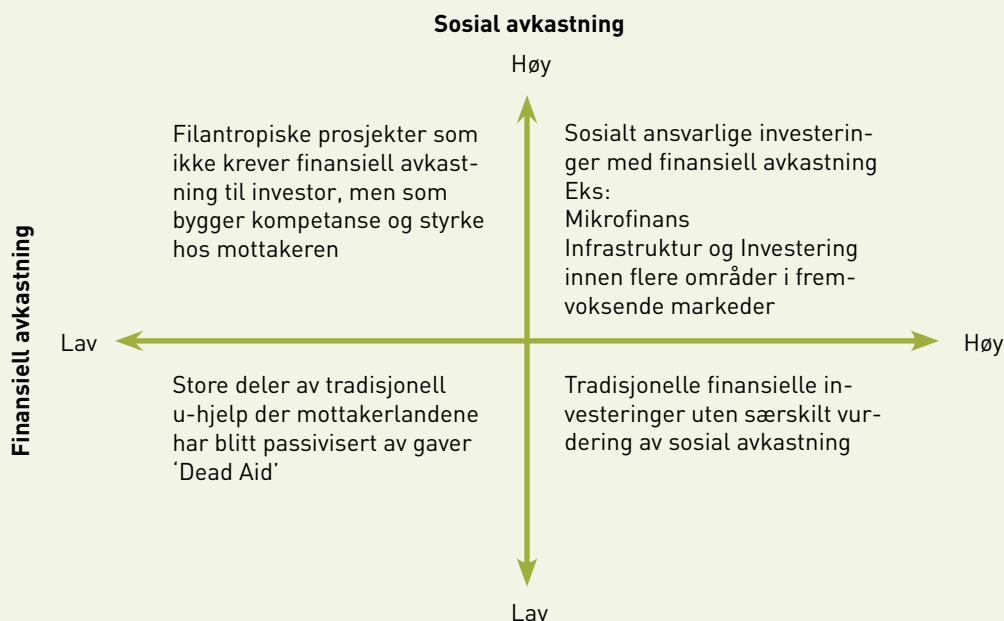
Av Ingrid Stange, styreleder for stiftelsen Et Rikere Liv og leder for Aktiv Strategi i Formuesforvaltning AS

I Formuesforvaltning har vi som målsetning å være kilde til et rikere liv for våre kunder. Men hva er et rikere liv? For mange er det noe mer enn å oppnå høyest mulig finansiell avkastning. Stadig flere legger også vekt på investeringenes sosiale avkastning. I tillegg er det vanlig å være engasjert i et eller flere filantropiske prosjekter, enten i form av egeninnsats eller økonomiske bidrag – eller begge deler.

I en strategisk sammensatt investeringsportefølje kan det være rom for både rene finansielle betraktninger og rene filantropiske mål, og mellom disse ytterpunkter finnes mange kombinasjoner. Valget er den enkelte investors, men vi har tatt mål av oss til å gjøre det enkelt for kundene å finne gode alternativ for både finansielle og sosiale investeringer.

Vi ønsker å utøve samfunnsansvar og etikk i vårt daglige virke. Derfor har vi valgt å integrere filantropi og sosiale investeringer i vårt tilbud til våre kunder.

Hva betyr dette i praksis? For en entreprenør som har skapt store finansielle verdier gjennom sin virksomhet, og selger denne, kan det å finne et godt filantropisk prosjekt være en stor berikelse. Etter å ha fokusert på å bygge opp en virksomhet, der både tid og finanser har vært en knapp faktor, sitter entreprenøren igjen med store mengder av begge deler. Å få hjelp til å finne egnede prosjekter der man kan sette inn én prosent eller mer av formuen, og gjerne samtidig bidra med egen kompetanse kan være med på å skape en svært meningsfylt virksomhet for den formuende, samtidig som det kan skape betydelig sosial forandring.

Familier der formuen har gått i arv i generasjoner har ofte en felles eller flere stiftelser for å gjennomføre filantropiske prosjekter. Noen har etablert egne internasjonale nettverk og har betydelig kompetanse innen sitt felt, mens andre har glede av å få tilgang til dette.

Vi har hatt filantropisk rådgivning som et tilbud til våre kunder i vel to år. Vår erfaring med dette er positiv, og det har oppstått spennende og kreative samarbeidsformer mellom kunder og mellom vår egen stiftelse og kunder, der fellesnevneren er fruktbar idéutveksling og gode synergier. Kunder har fått hjelp til finansiering av prosjekter de selv er engasjert i gjennom vår egen stiftelse Et Rikere Liv. I andre situasjoner har vi kunnet bringe sammen personer og stiftelser som har arbeidet innen de samme felt, og etablert felles utvikling av prosjekter til glede for begge parter.

Gjennom Filantropisk Forum har vi skapt en møteplass der kunder som er interessert i filantropi kan diskutere idéer og prosjekter, og der gode tiltak kan bli presentert til inspirasjon for andre.

For vel ett år siden etablerte vi vår egen stiftelse – Et Rikere Liv. Stiftelsen er etablert av Formuesforvaltnings medarbeidere og eiere. Vi bidrar både i Norge og i utviklingsland og fokuserer på områder der vår kompetanse kan bidra signifikant sosialt eller kulturelt. I noen tilfeller er vårt bidrag primært økonomisk, men i de fleste tilfeller er det vår tid og kompetanse som er viktigst. To eksempler som illustrerer bredden i arbeidet viser også at arbeidet vi gjør i Et Rikere Liv er med på å øke effekten av den støtten våre kunder eller samarbeidspartnere gir.

Diambars – et omfattende skoleprosjekt etablert av profesjonelle fotballspillere for å gi talentfull afrikansk ungdom bedre mulighet for utdanning – mottar støtte fra flere av våre samarbeidspartnere og kunder. Det star-

tet med at vi lette etter gode prosjekter innen idrett og utdanning for en ekstern stiftelse. Etter gjennomgang av mulige 'investeringer', anbefalte vi dette prosjektet. For å sikre at støtten får best mulig effekt, har vi i Et Rikere Liv og i Formuesforvaltning arbeidet aktivt for å bidra til best mulig videreføring av prosjektet. Vi etablerer samarbeid med myndigheter, næringsliv og andre filantroper for å skape en solid base, og har også selv støttet prosjektet i denne perioden. Nå er flere av våre kunder og forretningsforbindelser engasjert i arbeidet.

Oscarsborgoperaen representerer et helt annet eksempel. Operaen er trukket i gang av 2 ildsjeler, som gjennom hardt og modig arbeid har bygget opp et spennende kulturelt tilbud på Oscarsborg i Oslofjorden. I en fase som opplevdes som utfordrende og litt vel spennende for prosjektet, kunne vi bidra med en arena for å presentere tiltaket for spesielt interesserte. I tillegg støttet vår stiftelse tiltaket finansielt og vi er kontinuerlig i dialog med strategisk og taktisk rådgivning for å bistå ildsjelene, slik at de kan lykkes i sitt mål med å skape et varig kulturelt tilbud på høyt nivå i Oslofjorden.

Vi opplever at vårt engasjement – både gjennom stiftelsen Et Rikere Liv og gjennom Formuesforvaltning's ansattes bidrag – er med på å sette filantropi på dagsordenen på en ny måte. Ikke minst ser vi at en forretningsmessig tilnærming til filantropi skaper en bærekraft som er viktig og riktig. Hjelp som passiviserer skaper ikke utvikling og vekst. Det skapes ved å tenke forretningsmessig og stille krav, slik at at mottakeren klarer å bruke bistanden til å skape verdier videre selv.

Les mer:

www.etrikereliv.org

Gaiauniversitetet vil forandre verden

Et fremtidsrettet utdanningskonsept for den som er opptatt av økologisk, sosial og mental endring. Møte med Declan Kennedy, leder for 'the Advisory Board' (referansegruppen) til Gaiauniversitetet

Av Jannike Østervold

I 2005 deltok arkitekt Declan Kennedy på et perma-kulturmøte. Der møtte han to venner, Liora Adler og Andy Langford, som hadde ideen til et nytt universitetskonsept. – De fikk ikke aksept i sine miljøer, forteller Declan, – men jeg hadde et stort nettverk og sirkulerte ideen blant mine kontakter, og fikk en enorm respons i alle land.

Declan tok ideen med seg til Tyskland, der han bor, og i 2007 åpnet det første europeiske Gaia universitetssenteret i økolandsbyen Lebensgarten Steyerberg i Tyskland. Etter det er det etablert GaiaU sentre i USA sørøst, USA vest og Brasil, med flere nye sentre som er under oppstart i Østerrike, Brasil, Mexico, Nepal, Skottland, Spania og Jomfruøyene. Universitetet har i dag 120 studenter. Hittil er 30 studenter uteksaminert. Gaiauniversitetet tilbyr både bachelorgrad, mastergrad (2 år) og snart også doktorgrad.

„Dette er ikke et ungdomsstudium, deltakerne er i alderen 30–60 år og har ofte erfaring fra både yrkesliv og frivillig arbeid.“

Gaiauniversitetet

Studier for en bærekraftig verden, for studenter som vil ha forandring. Tilbyr studentene (som kalles associates) bachelor- og mastergrad mens de er aktive med endringsarbeid. Gjennom aksjonslæring kan du studere lokalt på ditt eget språk, med støtte fra regionale organisatorer og et verdensomspennende nett av lærere (som kalles advisors) og mentorer. Du behøver ikke å velge mellom å studere og tjene penger, med aksjonslæring kan arbeidsplassen og prosjektene du arbeider med også være ditt studieobjekt. Det er etablert grupper i Tyskland, USA og Brasil, og nye grupper er under oppstart bl.a. i Skottland, Østerrike og Spania.

Studieavgift: 6900 euro pr. år

Les mer: www.gaiauniversity.org

Ikke undervisning, men egenlæring

Gaiauniversitetet underviser ikke i tradisjonell forstand, men legger forholdene til rette for individuelle læringsprosesser, basert på studentens ressurser, personlighet og visjoner. Gaiauniversitetet har definert noen programområder for å støtte spesielle formål i sivilsamfunnet, det er 'Integrated EcoSocial Design, Sustainable Money

Design, Conflict and Peace management, Design for Local Resilience og Organizing Learning for EcoSocial Regeneration'. Det er også mulig å definere egne prosjekter, basert på egen arbeidssituasjon, for den som er engasjert innen endringsarbeid.

Gjennom en skreddersydd coachingprosess får studentene nødvendig støtte underveis. På Gaiauniversitetet er det ingen

professorer, bare rådgivere. Studentene har forskjellige rådgivere: fagspesialister, en rådgiver for prosjektdesign og en prosessrådgiver. Studentene får også inspirasjon via e-lærings plattformen, der de kommer i kontakt med resten av GaiaU samfunnet og kan finne informasjon om de andres prosjekter i en stadig voksende database. En viktig oppgave for Gaiauniversitetet er å dokumentere og spre kunnskapen som ligger i sivilsamfunnet.

– Vi er ikke opptatt av 'input', men av 'output', sier Declan. Studentene bruker 20 dager i året sammen, i form av en intensiv oppstartworkshop og en avsluttende workshop. Resten av arbeidet skjer individuelt og i selvorganiserte studentgrupper med 3–4 deltakere, og hver 6. uke skal studentene levere 'Output', en rapport om hvordan det går med både prosjektet og dem personlig.

Livslang læring

Dette er ikke et ungdomsstudium, deltakerne er i alderen 30–60 år og har ofte erfaring fra både yrkesliv og frivillig arbeid. Gjennom Gaiauniversitetet får de hjelp til å integrere sine unike kunnskaper og erfaringer i utdanningen.

Declan forteller: – Det var en amerikansk dame som

hadde arbeidet i 30 år med å bringe bybarn ut på besøk til bondegårder og økolandsbyer. Hun satt på en stor kompetanse, men hadde aldri skrevet et ord om det. 59 år gammel begynte hun å studere. Jeg var hennes prosjektrådgiver og arbeidet konsentrert sammen med henne i flere dager, før hun gikk videre med prosjektet sammen med sin prosessrådgiver. Hun brukte en dag i uken i 2 år på studiene og har nå levert et fantastisk bidrag til et bærekraftig samfunn.

Det handler om å finne sitt unike bidrag til verden

Kathleen Battke er en av grunnleggerne til den tyske avdelingen av Gaiauniversitetet. Hun har utviklet sentrets program for 'Sustainable money design' (bærekraftig penge-design) og holder nå på med sin doktorgrad. Hun er forfatter, redaktør og forsker, PR konsulent og fredsaktivist. Før hun begynte på Gaiauniversitetet, skrev hun en biografi om Margrit Kennedy. Kathleen er prosessrådgiver på Gaiauniversitetet, og hun sier: „Jeg gleder meg over å følge disse fantastiske menneskene som begynner på Gaiauniversitetet på en ekspedisjon til deres indre kreativitet, så de kan finne ut hva som er deres eget unike bidrag til verden.“

Kosha Joubert vokste opp i Sør Afrika med apartheid, det inspirerte henne til å studere og praktisere hjerte-til-hjerte kommunikasjon. Hun bor nå i økolandsbyen "Sieben Linden" i Tyskland. Hun er del av et konsulentteam som bringer kunnskap fra økolandsbyer ut til prosjekter

Kosha Joubert, med mastergrad fra Gaiauniversitetet, bringer kunnskap fra økolandsbyer ut til resten av samfunnet.

i resten av samfunnet. Som del av sitt masterarbeid på Gaiauniversitetet var hun medredaktør for boken 'Beyond You and Me. Inspirations and Wisdom for Building Community.' I år organiserer hun en konferanse kalt 'Den kollektive visdoms makt' i Berlin.

Gaiauniversitet i Danmark eller Norge?

Før å etablere en ny gruppe bør det være 4–5 personer fra et land, som er interesserte i å studere i minst ett år.

Declan Kennedy mellom Kathleen Battke og Katharina Weber, de to grunnleggerne av GaiaU i Tyskland

Kenneth Ewart Boulding

Kenneth Boulding lanserte begrepene cowboy- og spaceship økonomi. Han argumenterte for at økonomi må inkludere kunnskap fra en rekke fagområder for å oppdage og forstå det dynamiske samspillet mellom økonomi, natur og samfunn. Humanistiske verdier utvikles innenfor desentraliserte, samarbeidende nettverk. Gigantiske organisasjoner basert på hierarkiske maktstrukturer fokuserer ensidig på økonomisk avkastning og overser humanistiske verdier og økonomiens miljøansvar

Av Professor Ove Jakobsen, Senter for økologisk økonomi og etikk, Handelshøgskolen i Bodø

Kenneth E. Boulding (1910–1993) var født i England og studerte ved New College i Oxford. Senere dro han til USA og fortsatte studiene ved University of Chicago og Harvard. Han gjorde seg raskt bemerket som svært begavet, med en spesiell evne til å stille grensesprengende spørsmål ved etablert økonomisk teori og praksis ut fra originale perspektiver. Kreativiteten kan blant annet tilskrives en vid faglig horisont som i tillegg til økonomi omfattet filosofi, økologi, poesi og religion. Bouldings vitenskapelige utvikling kan beskrives som en forvandling fra å være en rendyrket økonom til å bli en helhetlig samfunnsfilosof. Hans faglige vidsyn førte til at han ble nominert både til Nobels fredspris og til Nobelprisen i økonomi (Sveriges Riksbanks økonomipris til minne om Alfred Nobel). I 1968 ble han utnevnt til president i the American Economics Association.

Boulding oppdaget tidlig at jakten på løsninger innenfor økonomi alltid førte inn i andre fagområder. Et resultat av denne erkjennelsen var at han tidlig benyttet økologiske begreper og modeller for å

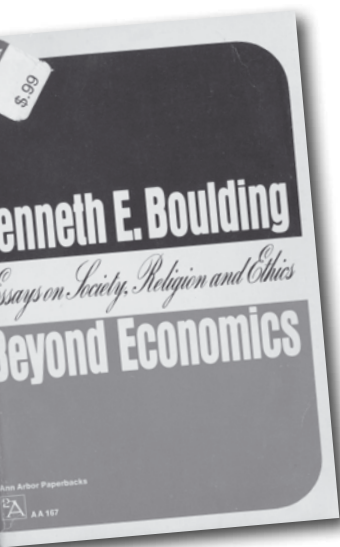
forklare og forstå økonomisk teori og praksis. Boulding mente at evolusjonsteori var egnet som grunnlag for å utvikle en ny økonomi (evolusjonsøkonomi). Han supplerte blant annet termodynamikkens 'andre lov' om

økende entropi (uorden) med å påpeke at det er mulig å sette i gang prosesser som motvirker entropi gjennom organisering av samspill mellom ulike økonomiske aktører.

Argumentasjonen bygger på en grunnleggende erkjennelse av at jorden er å betrakte som en levende organisme i stadig utvikling. Boulding konkluderer med at det er nødvendig å erstatte miljøskadelig 'cowboy' økonomi (det er alltid mulig å erobre nytt land når

ressursene et sted er oppbrukt) med 'spaceship' økonomi (naturen er et lukket system med begrenset kapasitet både når det gjelder uttak av ressurser og tilbakeføring av avfall). I et lukket system er målsetningen om minimering av ressursforbruket helt fundamental. Ved å integrere sosiale, biologiske og fysiske dimensjoner i økonomien kom Boulding frem til at resirkulering av jordens begrensede ressurser var en viktig forutsetning for livskraftige samfunn. Etter Bouldings mening er en reduksjon i produksjon og forbruk forenelig med økt

„Når Boulding ble kritisert for å være samfunnsfilosof mer enn økonom svarte han; I'm an economist – I must be – I'm President of the American Economic Association.“

Litteratur:

- Kenneth Boulding, (1968), Beyond Economics: Essays on Society, Religion and Ethics, Ann Arbor, University of Michigan Press
- Kenneth Boulding, (1969), Economics as a moral science, American economic review, Vol. 59 no. 1. (pp. 1–12)
- Kenneth Boulding, (1981), Evolutionary economics, Beverly Hills, Sage Publ.

livskvalitet (well-being) fordi „enjoyment of resources is the good thing, and this is not equivalent with using them up“.

Selv om Boulding var mest opptatt av de dypereliggende problemene i økonomien mente han at oppmerksomhet rettet mot dagsaktuelle krisesymptomer var viktig for å motivere til endring. For å skape endring i praksis var det i tillegg nødvendig å sikre et visst overskudd av ressurser og tid (slack). Han viser til at store endringer i samfunnsstrukturen som regel finner sted i perioder med 'slack'. I artikkelen "The

economics of the coming spaceship earth" (1966) hevdet han at vi kan håpe at miljøkrisen vil lede til økt forståelse for nødvendigheten av og vilje til å sette i verk tiltak som kan bidra til å endre de underliggende strukturene som er skyld i ubalansen mellom økonomi og natur. Ut fra argumentet om at gjennomføring av endringer forutsetter 'slack' mente Boulding at de rike landene burde gå foran i arbeidet med å utvikle og implementere evolusjonsøkonomiske prinsipper.

I tillegg til å fokusere på de negative miljøeffektene av dagens økonomi var Boulding også opptatt av økonomiens betydning for utvikling av frihet og humanistiske

verdier. I 1969 publiserte han artikkelen „Economics as a Moral Science“ der han påpeker at alle kulturer og subkulturer (inkludert økonomi) bygger på et sett grunnleggende verdier. Boulding kommer i mange artikler og

bøker tilbake til at samfunnet kan forstås som et balansert samspill mellom tre typer relasjoner; makt (negativ-sum spill), bytte (positiv-sum spill) og integrasjon (spill uten kvantifiserbare poeng). I tillegg til å kritisere økonomisk teori for å være ensidig opptatt av markedsbaserte bytterelasjoner motivert av egosentrisk nyttemaksimering argumenterer han for at integrative

verdier som selvoppofrelse, kjærlighet og loyalitet må få økt innflytelse innenfor økonomien.

Kommunikasjon og samhandling som knytter aktørene sammen i en organisk helhet er grunnleggende prinsipper i Bouldings evolusjonsøkonomi. Han poengterer derfor at organisering gjennom desentraliserte, samarbeidende nettverk gir bedre resultater enn det som er mulig å oppnå gjennom gigantiske globaliserte organisasjoner basert på hierarkiske maktstrukturer.

„Whichever side of a problem Boulding examines, the opposite seems to be visible to him too, and to require consideration and exposition.“

Nytt fra Cultura

Filosofer og økonomer møttes på filosofifestival

På filosofifestivalen i Kragerø i juni 2009 var temaet 'Penger'. Et tema som ikke bare fenget filosofene, men mange andre med interesse for alternativer til den rådende økonomiske tenkningen. For første gang hadde festivalen også en internasjonal avdeling, der Cultura Bank deltok både som foredragsholder og tilhører. Det var en interessant erfaring for oss å delta i et forum med diskusjon om økonomi og penger der Cultura Bank plutselig var den aktøren som sto nærmest den tradisjonelle økonomien, mens de andre, som drev med rentefri bank, lokale penger m.v., var de radikale. Samarbeid, solidaritet, nettverk, komplementære penger, utnyttelse av ledige ressurser og rentefri økonomi er stikkord for temaene på foredragene. Vi vil komme tilbake til flere av disse temaene i neste nummer av Pengevirke.

Declan Kennedy fra Gaiauniversitetet (se egen artikkel i bladet), ledet en av sesjonene og åpnet med å få alle deltakerne med seg på en sang:

*Aroha is love and if you give it away,
give it away, give it away
Aroha is love and if you give it away,
it comes right back to you.
It's almost like a magic penny,
hold on tight and you won't get any
Lend it, spend it, give it away,
and it comes right back to you.
– Barnesang fra New Zealand*

Etter festivalen fikk vi en henvendelse fra en av våre kunder:

„Er det mulig å endre rentetrinn nivå på sparekonto til A i stedet for D? Etter filosofifestivalen i Kragerø fikk jeg mer informasjon om rente og vil derfor redusere rentenivået på sparekontoen.“

Ny utstilling i Cultura Bank

Fra midten av oktober blir det utstilling i bankens lokaler med grafiske arbeider av billedkunstneren Freddy Hansen. Han er utdannet på kunsthåndverkskole og kunstakademi i Danmark og driver utstillingsvirksomhet i Danmark og Norge. Han har mottatt priser og stipendier. Freddy Hansen forteller selv om sine bilder:

„De raderinger jeg viser i Cultura Bank er utført i en teknikk som kalles kaldnål – man risser i en metallplate og ser først hva man har radert når man trykker platen på et stykke papir. Jeg trykker alltid selv, og av den grunn blir det små opplag, fra 4–8 stk. Arbeidene er til salgs. Raderingerne er utført på reiser i bl.a. Roma, Lazio, Paris og Wien. De handler om drømmer, eller det kan være etruskiske temaer, parafraser over Efesos, og afrikansk inspirerte figurer. Mine arbeider veksler mellom figurer og abstraksjon uten at det skal ses som en motsetning.“

Nytt kontotilbud: Naturvernkonto

Med en Naturvernkonto i Cultura Bank kan du spare penger og samtidig støtte Naturvernforbundet. Cultura Bank har inngått samarbeidsavtale med Naturvernforbundet om en ny støttekonto, der banken i tillegg til at kunden får rente, gir et bidrag på 1,5 % av gjennomsnittlig inntøen til Naturvernforbundet.

Korreksjon – SMS-bank

I forrige Pengevirke var det dessverre en trykkfeil i fremgangsmåten for å ta i bruk SMS-bank. Her kommer den korrekte oppskriften:

SMS-bank er en automatisk opplysningstjeneste for alle som har en innskuddskonto. Du behøver ikke å ha nettbank for å benytte SMS-banken. Nå kan du sjekke disponibelt beløp, se på siste bevegelser på konto, se betalinger i forfallsregisteret eller overføre mellom egne konti ved hjelp av mobiltelefonen. Tjenesten er gebyrfri, du betaler bare vanlig pris for tekstmeldingene du sender.

Det er ikke mulig å betale regninger med SMS-banken, eller overføre penger til en konto i en annen bank.

For å få tilgang til tjenesten, må du gjøre to ting:

- 1) Sørg for at riktig mobilnummer er registrert under 'min profil' i nettbanken.
- 2) Send 'I (blank) ditt kontonummer (blank) INNMELD' til 451 451 99

Du skal da få til svar at du er innmeldt i SMS-banken og kan bruke våre SMS-tjenester, og du får tildelt en sikkerhetskode, som du må bruke når du sender meldinger.

Fullstendig veiledning til Cultura Banks SMS-bank finner du på www.cultura.no eller i egen brosjyre, som sendes ut med dette nummeret av Pengevirke.

Hvis du ønsker å bruke SMS-banken, men ikke har nettbank, kontakt Cultura Bank for å bestille tjenesten.

Sjekk forfallsregisteret i nettbanken

Vi oppfordrer alle nettbankkunder til jevnlig å sjekke forfallsregisteret i nettbanken. Kundene må selv følge med på at det er dekning for innlagte nettbetalinger. Hvis du legger inn en regning til betaling og det ikke er dekning på forfallsdato, vil den bli liggende i forfallsregisteret og vente på at det blir dekning. Hvis det kommer penger inn på konto så det blir dekning, vil betalingen gå. I mellomtiden kan kunden ha fått purring og ha betalt regningen på annen måte.

Derfor: **Følg med i forfallsregisteret, så det ikke blir liggende ubetalte regninger der.**

Skimming – overgang til chip-kort

I den senere tiden har det vært skrevet mye i avisene om 'skimming', det vil si kopiering av magnetstripekort. Dette skjedde tidligere mest i minibanker, men nå har det også vært kopiert kort i butikkterminaler. Alle nye kort blir utstedt med chip, men det er fremdeles en del magnetstripekort i omløp. Få grunn av den økte skimmingaktiviteten vil Cultura Bank bytte ut alle magnetstripekort med chipkort i løpet av høsten. I forbindelse med overgangen til chip vil det bli utstedt ny PIN-kode.

Råd for å forhindre skimming og begrense tap:

- bruk chipen der du kan
- bruk chip først
- følg med på kontoutskriften og meld straks fra til banken om mistenkelige transaksjoner
- undersøk betalingsterminaler og minibanker før de brukes

Abonnement på Pengevirke

I Norge kan abonnement på Pengevirke tegnes ved å kontakte Cultura Bank. Bladet finansieres ved frivillig abonnementsavgift. Selvkost er ca. kr 150,- pr. år. Beløpet kan innbetales til konto 1254.96.00555, adresse Cultura Sparebank, Postboks 6800 St. Olavs plass, 0130 Oslo. Merk innbetalingen 'Pengevirke 2010'. Pengevirke kan også leses i pdf-utgave på www.cultura.no.

For mye post fra oss?

Hvis du ikke ønsker å motta bladet, eller du får for mange eksemplarer, kontakt Cultura Bank på telefon 22 99 51 99 eller cultura@cultura.no.

Et utvalg av nye utlånsprosjekter

MiljøParken Eiendom AS er et utviklingsselskap/-miljø ved Forus utenfor Stavanger (Sandnes), som eier, utvikler eller leier ut lokaler eller områder til fremtidsrettede aktiviteter.

MiljøParken Eiendom skal gjennom datterselskapet **MiljøParken AS** ha fokus på - samt være banebrytende - innen fremtidsrettet helhetlig miljøteknologi, primært innen tema å bygge, bo og leve.

Norges Miljøvernforbund er en organisasjon som jobber med miljøsaker. De driver det økologiske hotell- og konferansesenteret på Seletun utenfor Bergen, som er bygget og drives etter miljøvennlige prinsipper. Seletun, som satser på å være Europas mest miljøvennlige hotell, ønsker å bruke Cultura som bankforbindelse for å opprettholde en 100 % miljøvennlig profil.

Fin Fashion AS er et norsk motehus som produserer klær som i størst mulig grad er laget av økologisk materiale og produsert på en forsvarlig måte. Bedriften vant designprisen 'Nåloyet 2009'.

Kolonihagen Frogner AS driver kafé, bakeri og utsalgsvirksomhet på Frogner i Oslo, basert på økologiske råvarer.

Nytt om våre kunder

Oslo miljøpris 2009 gikk til Bilkollektivet

Bilkollektivet i Oslo er en bildelingsorganisasjon. Det er bygd opp som et andelslag åpent for alle der formålet er å gi medlemmene tilgang til privatbil når de trenger det.

Juryen for Oslo miljøpris mener de som er med i bilkollektivet sammen bidrar til mindre utslipp av luftforurensning og klimagasser, redusert støy og arealbruk.

Det blir også lagt vekt på at bedriften er bærekraftig fordi den, i tillegg til å være miljøvennlig, både er økonomisk lønnsom og helsefremmende for brukerne.

Knut Åsdam – festspillutstiller i Bergen i 2010

Vi gratulerer Knut Åsdam med at han er valgt til festspillutstiller i 2010. Åsdam arbeider med video- og filmproduksjon.

Cultura gavefond

Av Christine Bakke

Cultura Gavefond ble stiftet 15. oktober 2002 med Cultura Bank og Rudolf Steinerstiftelsen som stiftere. Fondet ble stiftet med et gavebrev fra Rudolf Steinerstiftelsen på kr 800.000 i form av grunnfondsbevis i Cultura Bank. Denne kapitalen skal kun forvaltes, men ikke deles ut. I tillegg mottok Fondet en gavekapital på kr 99.655 fra to personer og denne kapital kan utdeles. Siden den gang har gavefondet fått gaver både fra enkeltpersoner og foreninger/stiftelser slik at fondet nå disponerer ca 1600 grunnfondsbevis. Gavefondet deler ut gaver fra midler gitt til gavefondet med eller uten øremerking og midler som kommer fra avkastning på grunnfondsbevis.

Gavefondets styre er utnevnt av Cultura Bank, men arbeider uavhengig av banken og møtes fire ganger i året for å behandle innkomne søknader om gaver. Tendensen er en økende pågang av søknader, men ikke alle faller innenfor formålet.

Fondets formål

Utdrag fra vedtektenes §4 beskriver fondets formål slik:

„Stiftelsens formål er å fremme forståelsen av en større frihet innenfor kulturlivet, likhet innenfor rettslivet samt solidaritet og brorskap innenfor det økonomiske område. Stiftelsen kan yte støtte til personer, organisasjoner og virksomheter som bidrar til en utvikling innenfor en eller flere av disse områdene.“

Stiftelsens formål er i utgangspunktet nokså vidt definert, men etter hvert som tiden har gått har vi i tillegg utviklet noen retningslinjer om at fondet støtter forskningsprosjekter, utredningsarbeider, publiseringer, konferanser og lignende. Fondet gir ikke støtte til selvutviklingsprosjekter eller egen utdanning, men ser etter spredningspotensial, at prosjektet eller initiativet skal komme flest mulig til gode. Rene kulturprosjekter, bistandsprosjekter, støtte til næringsdrift eller mer tradisjonelle gavesøknader fra kor og korps har også som regel fått avslag. Vi er ute etter prosjekter som har med framtiden å gjøre, vil støtte prosjekter der man prøver ut nye samarbeidsformer, nye eierformer, nye måter å løse gamle problemer på, i tråd med tanken om balanse mellom de ulike samfunnsområdene som nevnt i formålsparagrafen.

Mottakere

Og hva har så gavefondet gitt støtte til?

I perioden 2004 til 2006 samlet gavefondet, gjennom ‘underfondet’ Jordfondet, inn 785 000,- til frikjøp av jorden på Fokhol Gård. I den forbindelse ble det nedsatt en egen arbeidsgruppe som arbeidet med aksjonen, og det gjorde også giverviljen større.

Med det omfanget fondet og virksomheten har hatt til nå, har typiske gaver vært 5–15 000 kroner, noen ganger større. Gavene har vært gitt til forsøksprosjekter, bokutgivelser, seminarer og studieturer:

- Utgivelse av verkene til Leif Holbæk-Hanssen, i håp om at fruktbare ideer til fornyelse av økonomien skal nå ut til nye lesere.
- Studietur for å studere andelslandbruk. Andelslandbruk er en samarbeidsform mellom produsent og konsument som fremmer solidariteten i næringslivet og prøver ut assosiasjonstanken i praksis.
- Ungdomsarbeid i Goetheanum og til skoletilbudet YIP, Youth Initiative Program. I begge tilfeller kommer arbeidet mange ungdommer til gode og håpet er at nye tanker og ideer skal få konkret form med de uteksaminerte unge.
- Kurs i forbindelse med anleggelse av en permakulturturhage i et hus som eies av Oslo kommune, men som forvaltes av beboerne som et eksperiment i nye former for samarbeid.
- Det er også Cultura Gavefond som gir Culturaprisen på 25 000 kroner hvert år, til en vinner som banken bestemmer.

Vårt håp er at gavefondet skal få mange gode søknader og at gavene som blir gitt skal så mange frø som sammen kan bringe samfunnet i en retning der friheten, rettferdigheten og solidariteten blomstrer, og framtidens frø får spire. Vi tar selvsagt gjerne imot gaver også. For mer informasjon, ta kontakt med Cultura Bank, eller se gavefondets hjemmeside www.cultura-gavefond.no

Tenk med hjertet

Klimakrise og finanskriser setter i gang en ny bevissthetsutvikling. Vi vil lytte mer med og til hjertet, og det vil medføre en bærekraftig utvikling over en mye bredere linje. Dette mener ledelsesforskeren, professor Steen Hildebrandt

Tekst og foto: Henrik Platz

På 70-tallet ble miljøbevegelsen vel etablert. Arbeidsmiljø og livskvalitet ble satt på dagsordenen og bøker som 'Grænser for vækst' og 'Oprør fra Midten' satte i gang en seriøs debatt. Det ble arbeidet med helhetssyn, global bevissthet og spirituell utvikling. Men det var som om denne bevissthetsutviklingen ble trengt lengre i bakgrunnen under 80- og 90-tallets beruselse over mulighetene informasjonsteknologi og internett ga oss.

„IT-boblen har tilsørløst blikket vårt i 10–15 år og gitt oss troen på en rask, global forandring av produksjonsbetingelser, og at vi kunne fortsette den materielle veksten. Men da IT-boblen brast, våknet vi på en måte opp igjen. Rundt år 2000 spirer igjen bevisstheten om miljøet, det sosiale, det globale og om industrisamfunnets skyggesider,“ sier Steen Hildebrandt, professor i ledelse ved Handelshøyskolen, Aarhus Universitet.

Krisen gir oss muligheter

Smerte og krise kan åpenbart være nødvendig for at vi skal ville endre oss. Men i krisen og i alt det negative ligger det også et enormt potensial, om vi evner å benytte oss av dette. Det kan bli redningen mot en mye mer avbalansert måte å forvalte kloden vår på. Det er det positive aspektet ved det kursskiftet og det paradigmeskiftet som pågår nå. Både FN, regjeringer og verdens største virksomheter vet at tidligere kurs var fullstendig gal. Nå tas det nye initiativ som kan føre til globale forandringer og bidra til å skape en ny global bevissthet.

„Vi har våknet opp med voldsomme tømmermenn. Det er helt nødvendig at vi begynner å handle på andre måter nå. Men det er ikke nødvendigvis en beklagelig, alternativ fremtid uten vekst vi har å se frem til. Det kan like mye bli et mye bedre alternativ med renere miljø, bedre matvarer, mindre stress, nye former for sunnhets-tenkning, nye måter å arbeide og å lede på – en endring i livsmentalitet samtidig som vi får dekket de materielle behovene våre“, mener Steen Hildebrandt.

Maksimering av livet på lang sikt

Nyere forskning innen bærekraftighet viser at bedrifter som systematisk arbeider etter en bærekraftig tankemåte og strategi, klarer seg like bra og kanskje til og med

bedre på lengre sikt enn de tradisjonelle, kortsiktige proffittorienterte virksomhetene.

Derfor vil industrisamfunnets dogme om 'profitmaksimering' i fremtiden bli avløst av 'livsmaksimering'. Første prioritet hos bedrifter og i samfunn blir å sikre de fundamentale betingelsene for synergi, utvikling og læring, som med respekt skaper liv på kloden. Selvfølgelig vil det samtidig være gevinst- og effektivitetshensyn, men disse hensynene vil være underlagt et høyere krav om respekt for alt liv på kloden.

„Jeg ser i dag en eksponentiell og globalt voksende bevissthetsutvikling. Vi er i ferd med å endre bevissthetsnivåene våre. Vi kan observere at den vi har forholdt oss går i feil retning. Vi ser fenomener som skjer rundt oss daglig og på internett. Dette skaper en global bevissthet og en følelse av at alt henger sammen med alt. Vi går intuitivt inn og skaper nye begreper for hvordan verden henger sammen og hvordan den kan henge sammen. Vi mennesker har nemlig en evne til å forandre oss fantastisk raskt, når det først gjør tilstrekkelig vondt. Og vi har ►

Om Steen Hildebrandt

Steen Hildebrandt, PhD, er professor i organisasjons- og ledelsesteori og har vært ansatt ved Handelshøyskolen, Aarhus Universitet i over 40 år. Han har skrevet, redigert og bidratt til mer enn 200 bøker og skrevet flere hundre artikler og kronikker om organisasjon, ledelse og samfunnsforhold. Steen Hildebrandt har tidligere vært medlem av Merkurs styre.

Les mer:

- www.steenhildebrandt.dk . Last ned Steen Hildebrandts artikkel 'Fra lokal optimering til globalt ansvar - ledelsesutfordringer fra 1968 til 2048', som handler om bærekraftighet.
- www.ledelsemedhjertet.org . Selskapet til fremme av Ledelse med Hjertet.
- www.heartmath.org . Institute of HeartMath – Empowered Heart-Based Living.
- www.solonline.org . Society for Organizational Learning (SOL).

*Professor Steen Hildebrandt
begynte som en beinhard tallknu-
ser og økonom, men har gjennom
årene åpnet blikket for det kvalita-
tive, bærekraftighet og helhetssyn i
sin forskning. For tiden holder han
på med å skrive en bok om ledelse
med hjertet.*

også en utrolig evne til både å lære fra erfaringene og å lære av det vi vet om fremtiden“, forteller Steen Hildebrandt.

Sosial innovasjon gjennom hjertet

Det er ikke bare i teknisk forstand at vi skal forandre verden. Når det kommer til stykket har ikke utviklingen av de sosiale evnene våre fulgt med de siste 100 års tekniske utvikling. Vi har snakket om mangfoldsledelse og om coaching, men våre evner til å kommunisere og å skape nye og bærekraftige sosiale strukturer som ikke sliter i stykker oss selv og verden, er ikke utviklet i vesentlig grad.

I industrisamfunnet har vi utviklet oss til små kjøpmenn som utformer snevre og kortsiktige beregninger i venstre hjernehalvdelens regnemaskiner. Vi har stengt av for hjertet og redusert dets betydning til et fysiologisk fenomen – en pumpemaskin. Derfor må vi skape sosial innovasjon ved å åpne opp for egne og hverandres kvaliteter i hjertene våre.

„Det er i hjertet at vi kan se virkelig klart. I hjertet kan vi merke oss selv, de andre, naturen og dyrene. I hjertet har vi en empatisk evne som vi ikke kan kalkulere oss frem til. Vi må føle det, merke det og med hjertet komme frem til at våre beregninger kanskje er fullstendig feil og farlige for oss selv og omgivelsene våre. Det vil bringe oss til et helhetssyn og en innsikt som handler om hva som er meningen med livene våre – for meg, min familie, min arbeidsplass og i en dypere forstand mitt land og verden. Når vi åpner oss for denne følelsen i hjertet, føler vi et ansvar for hva vi faktisk har på hjertet og vi kan arbeide ut fra meningsfullheten dette gir oss“ sier Steen Hildebrandt.

Hjertets intelligens

Tidligere har synet på hjertet som senter for klarsyn og intuisjon blitt betraktet som New Age. Men de gamle kulturene visste dette, for eksempel de gamle grekerne. Men også ny forskning rundt hjertet og hjernen, bl.a. på HeartMath Instituttet i California – peker på hjertets intelligens og hvilken betydning det har for våre relasjoner til hverandre, til dyrene og til naturen.

En av oppdagelsene er de såkalte speilneuronene. Nevrologisk forskning viser at mennesker er relasjonelle. Vi henger sammen med hverandre via speilneuroner (nerveceller) i menneskets hjerne, som har direkte kobling til aktiviteten i hjertet. Det ser ut til at den enkelte hjerne, det enkelte menneske, kun er til i kraft av relasjoner til andre. At et menneske kun kan fungere som menneske og utvikle seg i kraft av relasjoner til andre mennesker.

En god og dyp kontakt med hjertet gir et sunnere og mer helt mentalt, følelsesmessig og kroppslig liv samt sunnere relasjoner til andre mennesker. Hjertet har en betydningsfull rolle i koordineringen og evnen til å skape sammenhengende balanse mellom kropp, følelser, tanker

og relasjoner (psyko/fysiologisk koherens).

I kontakten med hjertet kan vi oppdage hvordan konflikter og territoriekamper fører til at angsten blir sterkere. Når vi evner å åpne hjertet, kan vi oppleve og se den andres visdom og hensikter. Men vi også møte og bearbeide vår egen angst, når vi møter hjertet vårt.

„Det menneskelige sinn er fylt med ubearbeidet angst. Vi tror ikke at vi har nok av det vi trenger, og vi er så redde for å miste. Dette har skapt vår grådighet, egoisme og vårt materielle livssyn. Derfor begynner og ender alt dette med individet. Det er oss over dyrene. Og også over jorden, selv om vi ikke burde ha en slik posisjon. Mennesket er nå i den situasjonen at vi kan destruere verden. Steinaldermennesket kunne ikke ødelegge noe som helst. Vi er i stand til å ødelegge verden, og dermed har vi også ansvaret for helheten“, forteller Steen Hildebrandt.

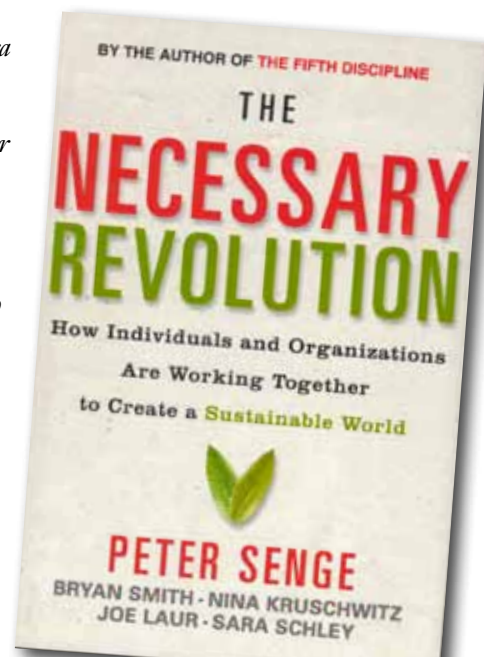
På med treningstøyet

Hjerteledelse handler om at vi slutter å downloade og gjenta våre gamle løsningsmodeller fra fortiden. I stedet skal vi søke å komme i kontakt med den best mulige fremtid, den som ønsker å bli født ut fra vår kontakt med hjertet – vårt dypeste og mest autentiske selv.

I familien, i bedrifter og i samfunn handler det om at vi skal lære å fordype oss. Vi skal trene vår evne til å kunne merke oss selv, hverandre og naturen. Vi skal gjenoppdage hensikten med våre liv, analysere og skjelne rasjonelt, spørre hjertet og lytte til følelsene.

„Det store håpet er den unge generasjonen. Unge mennesker og barn er mye mer bevisste enn de eldre generasjonene. Vi skal sikre oss at barna ikke glemmer kontakten med hjertene sine. Vi skal selvfølgelig lære dem å regne, skrive og kunne snakke forskjellige språk. Men fremtidens undervisning skal i høy grad baseres på å utvikle sterke mennesker. Og undervisningen skal også omfatte den spirituelle, eller hjertets, intelligens – den såkalt niende intelligens“, forteller Steen Hildebrandt.

Industrisamfunnets æra er forbi. Profitt skal tjene livet. En ny og nødvendig revolusjon er i gang med en spirituell ledelsesform. Dette peker forskere som Joseph H. Bragdon, Peter Senge og C. Otto Scharmer på Society of Organizational Learning (SOL) på. Forskere som Steen Hildebrandt er inspirert av.

En økologisk økonomi er nødvendig

Av Henrik Platz

Vi produserer onder raskere enn vi produserer goder. Vi blir fattigere i stedet for å bli rikere. Samtidig vokser bruttonasjonalproduktet (BNP) med alle de midlene som vi bruker på å bekjempe forurensning, utbrenthet og flyktningestrømmer. Omkostningene blir nemlig ikke trukket fra i nasjonalregnskapets BNP, men aktivitetene av alle valører legger seg i lag på lag ovenpå hverandre. Vi får det som økonomen Herman E. Daly kaller for uøkonomisk vekst.

‘Nødvendighetens økonomi’ har nå kommet på dansk. Dette er en samling artikler fra de siste 10 årene av Herman E. Dalys forfatterskap. I boken behandles så forskjellige emner som finanskrisen, grunnleggende økonomisk teori, diskusjoner med Verdensbanken og økonomer, globalisering, befolkningsstilvekst, rik/fattig landproblematikk, filosofi og politikk.

Herman E. Daly setter våre dagers problemområder opp mot den klassiske vekstøkonomi tenkningen og den økologiske økonomi tenkningen og viser forskjellene ved å bruke begge disse modellene. Han foreslår en økologisk økonomimodell, hvor naturgrunnlaget ikke tar skade. Vi skal se på kretsløpet av input og output av ressurser (jord/naturgrunnlag, arbeid og

kapital), hvor ulempene blir trukket fra fordelene – en gjennomstrømningsøkonomi.

I den vestlige verden er våre primære behov for mat og husly for lengst tilfredstilt. Når den økonomiske ekspansjonen begynner å gå ut over økosystemet kan vi ikke fiske mer (naturgrunnlaget/jord) selv om vi har havnene fulle av arbeidsløse fiskere (arbeide) og kostbare, moderne fiskeskøyter (kapital).

I stedet for en uhemmet kvantitativ vekst i bruttonasjonalproduktet, skal vi arbeide for kvalitative forbedringer. Tenk for eksempel på alt vi kan gjøre for hverandre sosialt? Hva kan vi oppnå ved å dele vår viten med hverandre? Alt sammen uten at vi tærer på naturgrunnlaget.

‘Nødvendighetens økonomi’ viser med klarhet gjennom mange faglige områder forskjellen på den klassiske vekstøkonomi tenkningen og den økologiske gjennomstrømningstenkningen. Det er en stor styrke ved

boken. Men det er også mange gjentakelser, fordi boken er basert på artikler som kretser rundt den samme argumentasjonen. Derfor kan det være en fordel å lese boken litt av gangen, alt etter om man skal sette seg inn i finanskrisen, globalisering, befolkningsøkning eller andre av de mange emnene.

‘Nødvendighetens økonomi’ bør interessere studenter, økonomer, politikere, forretningsfolk, bankfolk, miljøforkjempere og mange andre – for vi tørster etter en ny økonomisk tankemåte som kan holde sammen en verden som er i ferd med å falle fra hverandre. Herman E. Daly har hatt motet til å gå foran. Nå må andre følge etter.

Om Herman E. Daly

Herman Daly er professor på School of Public Affairs i Maryland og er en av de toneangivende økologisk orienterte økonomer. Gjennom tre-fire årtier har han utrettelig og ofte for døve ører pekt på at vi ikke uhemmet kan fortsette veksten. Mest kjent er Herman E. Daly for sin bok ‘Det felles beste’, som utkom i 1991, få år etter at FN ga ut Brundtlandrapporten ‘Vår felles fremtid’. Siden har det kommet atskillige bøker og artikler fra Herman E. Dalys hånd.

Nødvendighetens økonomi – Om økologi og økonomi, omstilling og bærekraftig utvikling, av Herman E. Daly, Forlaget Hovedland 2009, www.hovedland.dk.

Medbestemmelse en nødvendighet

Nytenkning trengs ikke bare i forhold til å utvikle nye produkter, men like mye i forhold til organisering av eksisterende virksomheter

Av Arne Øgaard

Når bedrifter legges ned er det ikke nødvendigvis fordi de går med underskudd. De ansatte kan se muligheter for fortsatt virksomhet. I boka *Deltakerne* av Audun Lysbakken og Ingvar Skjerve er det beskrevet to norske bedrifter hvor arbeiderne slo seg sammen og kjøpte konkursboet. Men å drive arbeiderstyrt bedrifter er ingen enkel sak, og denne boka gir innblikk i noen av utfordringene. Databedriften Kantega i Trondheim eksisterer fortsatt. Her kjøpte de ansatte hver sin aksje og gikk ned i lønn for å få bedriften i gang. De ansatte velger fortsatt styret i aksjeselskapet og har flertall i styret. I dag går bedriften bra, med lite sykefravær og stor trivsel. En utfordring er å ta opp nye medeiere. Det er viktig å få disse til å innse at de må være med å ta ansvar og at de ikke bare kan nyte godene. Et annet problem er at denne eierformen kommer dårligere ut skattemessig enn bedrifter som drives av store kapitaleiere. En tredje utfordring er å finne balansen mellom effektivitet og demokrati, men Kantega synes at de har funnet gode teknikker for samarbeid og konfliktløsning.

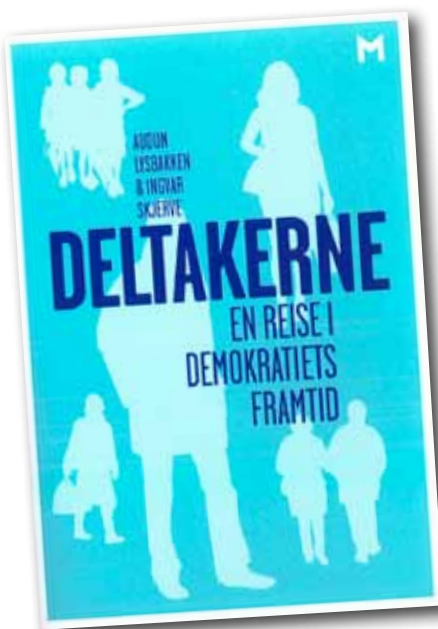
Nor Heis i Oslo eksisterte som arbeiderstyrt i 7 år. Et hovedproblem for denne bedriften var at bankene ikke ville låne dem penger, og uten driftskreditt ble det tungt å drive. Det var vanskelig å få gode begrunnelser fra bankene, men i Handelsbanken sa de rett ut at grunnen var politisk.

I en arbeiderstyrt bedrift vil det være mye den enkelte må forholde seg til og mange ble slitne av for mye informasjon. Det var heller ikke så enkelt å få et kollektiv til

å ta ansvar. Mange lengtet tilbake til den tiden de stod sammen og kjempet mot en ledelse. I den demokratiske prosessen må det være klarhet i hvilke spørsmål som er et anliggende for alle og hvilke som kan avgjøres av noen som er valgt til å avgjøre, en må kunne skille mellom administrative og strategiske avgjørelser. Dette bare som et lite innblikk i noen av utfordringene som Nor Heis møtte.

Boka gir også skildringer fra store kooperative bedrifter i Baskerland og av hvordan arbeiderne i offentlige virksomheter i både Newcastle og Moss har vært med på å ta ansvar. Størstedelen av boka er viet forsøk på direkte demokrati hvor befolkningen på ulike måter har fått være med på å ta politiske avgjørelser. Dette er viktig i en tid hvor det viser seg at stadig flere mennesker er lei av det politiske spillet, samtidig som samfunnet står overfor store utfordringer som krever at flere engasjerer seg.

I denne boka er det mange konkrete eksempler til ettertanke. Den er skrevet av to SV-ere, og alle vil nok ikke være enige i deres politiske vurderinger, men det er ikke det viktigste. Det sentrale er at de to forfatterne har reist rundt i verden, de har undersøkt hva som virkelig foregår, og deres beskrivelser er til inspirasjon og ettertanke.

Audun Lysbakken og Ingvar Skjerve
Deltagerne – en reise i demokratiets framtid
Forlaget Manifest 2009

Hvordan vil vi ha det om 100 år?

Vi vil doble livsgleden i stedet for å øke den materielle levestandarden.
Vi vil ha visjonære og samlende ledere og en kretsløpsøkonomi som er robust mot klimaendringer og økonomiske svingninger

Av Arne Øgaard

Forfatter og statsviter Dag Andersen har lenge sett seg lei på politikernes kortsiktige målsettinger. Vi, og det innebærer også helt vanlige nordmenn, må vite hvordan vi vil ha det om 100 år. Etter å ha gått en stund med denne tanken traff han Ingrid Stange og noe senere Henrik B Tschudi, og dette ble starten på en prosess hvor det til nå er avholdt over 50 idédugnader med rundt 1200 deltagere. Gjennom en dialogisk prosess har disse utarbeidet 100 forslag til 100-års mål. 22 organisasjoner har vært involvert i prosessen og også Cultura Bank. Fokuset har vært på hvordan vi vil ha det og ikke på hvordan vi skal kunne realisere disse målene.

I og med at et flertall av de som deltok var medlemmer i ideelle organisasjoner ble forslagene også testet ut gjennom en større spørreundersøkelse. Her viste det seg at 94 % var helt eller delvis enige i at politikerne bør samle seg om å løse de store utfordringene vi står midt inne i. De fleste var lei dagens politiske spill, og dette var helt uavhengig av hvilket parti de hadde stemte på ved siste valg.

87 % var helt eller delvis enige i at klimaendringer og global økonomisk krise krever politiske løsninger som går på tvers av de tradisjonelle partiskillene.

En mer detaljert fremstilling av resultatene finner du på www.hundrearsmalene.no og i boka 100års målene.

Boka gir en innføring i hva en dialogisk prosess er. Det dreier seg mer om å finne muligheter enn å hevde at en bestemt løsning er best. Boka gir også noen eksempler på hvordan vi kan arbeide oss framover mot målene. Stig Ingebrigtsen, Ove Jakobsen og Øystein Nystad gir en innføring i kretsløpsøkonomi. Andre forfattere belyser temaer som kretsløp, økobyer og mentor for barn og foreldre. Thomas Hylland Eriksen skriver om: 'Det gode liv i et samfunn med overflod på alt unntatt ting', Her trekker han fram en undersøkelse som viser sammenheng mellom levealder, tilfredshet og økologisk fotavtrykk (forsøpling og forurensing) i en rekke land. Den understøtter et utsagn i boka om at man først kan

bli lykkelig når man synes at man har nok, uansett hvor lite dette måtte være. Ingrid Stange gir en oversikt over gavepengenes historie i artikkelen 'Sosiale entreprenører og filantropi'.

Noen vil anklage dette prosjektet for at det er meningsløst å fremmale fremtidsmål når vi ikke aner hvordan vi skal komme dit. Selv aksepterer jeg prosjektet slik det er og jeg finner mange tankevekkende momenter i fremstillingen.

I Norge har politikerne satset på at den økonomiske veksten skal være 3 %, og ved rentesrenteformelen fører det til at vi vil få 19 ganger mer om 100 år. 19 ganger så mye julepresanger, er det det vi vil ha?

100års målene
Dag Andersen (red)
Flux forlag 2009

Verden må forandres, men hvordan?

Vil dagens krav om innovasjon hemme eller fremme en bedre verden?

Av Arne Øgaard

Mennesket er et skapende vesen. Vi vil gjøre verden vakrere, morsommere, mer effektiv og mer tilpasset våre behov og ønsker. Å være medskapende er noe av det som gir livet mening. Nytenkning og utvikling av nye produkter er en del av vår natur. Men det er spørsmål om vi blir hemmet eller stimulert i denne formen for nyskaping når politikerne nå vil satse på økt innovasjon.

Politikernes motivasjon er todelt. Med utgangspunkt i miljøsituasjonen er det åpenbart at verden trenger ny teknologi som forurensner mindre og bruker mindre energi. Vi trenger alternativer til olje som energikilde og råstoff. Vi trenger mer effektive rensemetoder og bedre systemer for resirkulering.

Konkurransenkrigen

Politikerne er også opptatt av den økonomiske situasjonen. Vi lever i en konkurranseøkonomi hvor mye av det vi gjorde før nå gjøres billigere av andre. Hvis vi ikke skal tape i konkurransen må vi kontinuerlig finne på noe nytt. I Norge har vi klart oss relativt bra fordi vi har ressurser som olje, laks og fossekraft og i tillegg mange med høy utdanning. Men oljereservene er på vei nedover, og bare et fåtall av de unge velger de krevende ingeniørstudiene. I Kina utdannes det derimot flere tusen høykvalifiserte ingeniører, og en stor andel av doktorgradsstudentene både i USA og andre deler av verden er kinesere. Til nå har vi vært gode innen data, men inderne gjør det enda bedre. Mens vi i vesten lenge har vært dominerende på det økonomiske området, er det nå flere som frykter at

Østen vil overta det meste av produksjonen. Mange politikere og økonomer tror likevel at økt innovasjon kan gjøre at vi fortsatt kan klare oss i konkurransen. Hvem som får rett er det selvsagt vanskelig å spå, men en kan stille spørsmål om hvor meningsfull en slik konkurransekrig er. Selv om konkurranse gjennom mange år har skapt fart i næringslivet, er det et spørsmål om den nå er blitt et mål i seg selv og ikke en hjelp til et bedre samfunn. Det er heller ikke noe som tyder på at den globale konkurransen vil gi arbeid til en milliard mennesker som nå er arbeids-

ledige. Konkurransenøkonomiens mange uheldige sider er grundig dokumentert i det store antallet globaliseringskritiske bøker som har kommet i de siste årene. Det økte kravet om stadig nye produkter vil ofte innebære en trussel mot ressurser og miljø.

Samarbeidsøkonomi

Verden trenger derfor en helt annen form for økonomi. Vi kan ikke bare satse på konkurranse, men må i større grad kunne samarbeide om å fordele arbeid og ressurser på en økologisk forsvarlig og mer broderlig måte.

Det er på dette området at de største utfordringene ligger for vår kreativitet. Ingen eksperter kan løse dette for oss, men vi må alle bli med å bidra til at det kan skapes nye former for økonomi. Dette kan skje lokalt ved at en for eksempel kjøper fairtradeprodukter eller bruker banker som Merkur og Cultura, men selvsagt også ved at mange flere engasjerer seg i politikk og samfunnsutvikling.

Gi feedback til Pengevirke!

Pengevirke – tidsskriftet for ny bankkultur – har 10 års jubileum. Vi vil gjerne høre din mening. Hva synes du er bra og hva synes du er mindre bra? Er vi kritiske nok? Er det temaer vi burde ta tak i? Har du gode ideer som kan forbedre innholdet i bladet vårt?

Send forslag og kommentarer til redaksjonen:

Cultura: Jannike Østervold – jannikeo@cultura.no
Merkur: Henrik Platz – platz@merkurbank.dk

Pengevirke utgis i samarbeid mellom Andelskas-
sen Merkur i Danmark og Cultura Sparebank i
Norge. Begge finansinstitusjonene opplever hvert
år stor vekst innen bærekraftig bankvirksomhet,
og Pengevirke kommer nå ut i over 12.000 eksem-
plarer i Danmark og Norge.

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Pengevirke 3-2009
Utgis av

MERKUR
Den Almennyttige Andelskasse
www.merkurbank.dk

Cultura Sparebank
Et etisk alternativ
www.cultura.no

Redaksjon
Henrik Platz (ansvarlig i Danmark)
platz@merkurbank.dk

Arne Øgaard (ansvarlig i Norge)
arne.ogaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold (sekr.)
jannikeo@cultura.no

Redaksjonell konsulent
Gert Träger (Kragelund Kommunikation A/S)

Layout
Kragelund Kommunikation A/S

Oversettelse
Trude Holthe Møll (Communicator)

Bladet kommer utt
Fire ganger i året. Neste gang desember 2009

Opplag
12.400

Frist
Bidrag til neste utgave kan mailes til
Pengevirke senest 14. oktober 2009

Tema neste gang
Etiske og sosiale banker i bevegelse
10 års jubileum for Pengevirke

Trykk
Scanprint A/S

Forside
Jens-Otto Andersen, Biodynamisk Forskningsforening
i Hertha ved Århus. Foto: Per Henrik Hansen

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk
i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterene selv
ansvarlige for. De er således ikke nødvendigvis uttrykk
for redaksjonens synspunkter.

Pengevirke er trykt på RePrint papir, fremstilt
av 50% resirkulerte fibre og 50% cellulosefibre.
Papiret er Svane- og FSC merket.

Mixed Sources
Product group from well-managed
forests and other controlled sources
www.fsc.org Cert no. SW-COC-001221
© 1996 Forest Stewardship Council

B-Economique

RETURADRESSE

Cultura Bank

Postboks 6800 St. Olavs plass

N-0130 Oslo

NORGE

P.P.

Gjør 2 bra ting på en gang!

-SPAR PENGER

-STØTT FIVH

Med en FIVH-konto i Cultura Bank kan du spare penger og samtidig støtte **Framtiden i våre hender**.

Som innskyter i Cultura Bank er du med på å finansiere prosjekter som bidrar til ren luft, rent vann, mer rettferdighet og større felle-skap.

Cultura Bank tilbyr nettbank, bankkort og andre vanlige banktjenester.

Ring 22 99 51 99 for mer informasjon eller se: fivh.culturabank.no

 Framtiden
i våre hender

Et etisk alternativ
CULTURA
BANK